

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Doživljaj roditeljskog nasilnog ponašanja, podrške i pritiska za
ostvarivanje sportskog uspjeha kod mladih nogometaša**

Dajana Jajčević

Zagreb, lipanj 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Doživljaj roditeljskog nasilnog ponašanja, podrške i pritiska za
ostvarivanje sportskog uspjeha kod mladih nogometaša**

Dajana Jajčević

Mentorica: doc.dr.sc. Dora Dodig Hundrić

Komentor: izv.prof.dr.sc. Neven Ricijaš

Zagreb, lipanj 2018.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Doživljaj roditeljskog nasilnog ponašanja, podrške i pritiska za ostvarivanje sportskog uspjeha kod mladih nogometaša* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Dajana Jajčević

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj 2018

SAŽETAK

Doživljaj roditeljskog nasilnog ponašanja, podrške i pritiska za ostvarivanje sportskog uspjeha kod mladih nogometaša

Studentica: Dajana Jajčević

Mentorica: doc.dr.sc. Dora Dodig Hundrić

Komentor: izv.prof.dr.sc. Neven Ricijaš

Program/modul: socijalna pedagogija/djeca i mladi

Temeljni cilj ovog diplomskog rada je istražiti doživljaj roditeljskog nasilnog ponašanja, podrške i pritiska za ostvarivanje sportskog uspjeha mladih nogometaša. Specifični ciljevi su utvrditi u kojoj mjeri i na koji način mladi nogometaši na području grada Zagreba doživljavaju podršku roditelja, u kojoj mjeri i na koji način mladi doživljavaju pritisak roditelja za ostvarivanje sportskog uspjeha, te u kojoj mjeri i na koji način doživljavaju nasilno ponašanje roditelja prema sebi i prema svom treneru. Nadalje, jedan je od specifičnih ciljeva ovog rada i za sve navedene konstrukte istražiti postoje li razlike s obzirom na uspješnost momčadi.

Ovaj rad dio je istraživanja „Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području grada Zagreba” provedenog krajem 2015. pod vodstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša. Istraživanje je provedeno na uzorku od 454 mlada nogometaša iz 14 klubova s područja grada Zagreba, a prosječna dob sudionika je 16,4 godina. Kako bi se ostvarili ciljevi istraživanja, korišteni su sljedeći instrumenti: Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima, Ljestvica percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha (Greblo, 2011), Podljestvica percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha (Stöber i sur., 2007) i Upitnik zastupljenosti nasilja u sportu (konstruiran za potrebe istraživanja).

Rezultati istraživanja pokazuju da mladi nogometaši doživljavaju visoku razinu roditeljske podrške te umjerenu razinu roditeljskog pritiska. Također, utvrđeno je da postoji razlika u razini roditeljske podrške i pritiska s obzirom na uspješnost momčadi na način da sudionici iz skupine najuspješnijih momčadi doživljavaju značajno višu razinu podrške, ali i pritiska u odnosu na druge dvije skupine. Također, rezultati pokazuju da nasilno ponašanje roditelja prema djetetu i treneru nije u velikoj mjeri zastupljeno, no da postoje određeni oblici neprihvatljivog ponašanja koji se pojavljuju nešto češće (primjerice, vikanje i psovanje djeteta i trenera te prigovaranja treneru zbog metode treninga). Kad se ispitalo postoji li razlika među skupinama s obzirom na nasilno ponašanje roditelja, nisu dobivene značajne razlike. Dobiveni rezultati mogu se koristiti kao smjernice za daljnja istraživanja u ovom području te se mogu poslužiti kao temelj za potencijalni praktični rad.

Ključne riječi: mladi nogometaši, roditeljski pritisak, roditeljska podrška, nasilno ponašanje

ABSTRACT

Young football players' perception of parental violent behavior, support and pressure to succeed in sports

The main aim of this study is to explore the experience of parental violence, the support and the pressure to achieve success in sports in young football players. Specific goals are to determine to what extent and how youth football players in the Zagreb area experience their parents' support, to what extent and how young people perceive the pressure of their parents to achieve success in sports and to what extent and in which way they perceive the violent behavior of their parents towards themselves and their coach. Furthermore, one of the specific goals of this paper and all of the mentioned constructs is to determine whether there are differences in parental behavior linked to the success of the team.

This paper is part of the research "The prevalence of violence and unsportsmanlike conduct among young football players in the City of Zagreb" conducted in 2015 (head of the project was assoc. prof. Neven Ricijaš). The survey was conducted on a sample of 454 young footballers from 14 clubs in the Zagreb area, with an average age of 16,4 years. In order to achieve the research goals, the following instruments were used: Questionnaire on basic socio-demographic characteristics, Achievements of perceived support for achievement of sports success (Greblo, 2011), Influence of perceived pressure for achievement of sports achievement (Stöber et al., 2007) and Questionnaire on violence in sport (designed for research purposes).

Research findings have shown that young footballers experience high levels of parental support and a moderate level of parental pressure. It is also found that there is a difference in the level of parental support and pressure regarding the teams' performance, in such a way that participants from the group of the most successful teams experience a significantly higher levels of support and pressure than the other two groups. Also, the results showed that the violent behavior of the parent towards the child and the coach is not widely represented, but there are certain forms of unacceptable behavior that appear more often (for example, shouting and cursing the child and the trainer, and complaining to the trainer due to the training method). When considering whether there is a difference between the groups due to the violent behavior of the parents, no significant difference was found. The results gained can be used as guidelines for further research in this area and can serve as grounds for potential practical work.

Key words: young football players, parental pressure, parental support, violent behavior

SADRŽAJ

1. UVOD.....	7
2. OBILJEŽJA SPORTSKIH AKTIVNOSTI DJECE I ULOGA RODITELJA	9
2.1. Dobrobiti i rizici bavljenja sportom.....	9
2.2. Podjela sportskih aktivnosti i odabir primjerene aktivnosti	11
2.3. Uključenost roditelja u sportski život djeteta	12
2.4. Ponašanje roditelja s obzirom na uspjeh djeteta	15
2.5. Odnos roditelja i trenera.....	18
3. RODITELJSKA PODRŠKA, PRITISAK I NASILNO PONAŠANJE U SPORTU	20
3.1. Roditeljska podrška u sportu	20
3.2. Roditeljski pritisak na mlade nogometaše.....	22
3.3. Agresivno i nasilno ponašanje roditelja	25
4. CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	27
4.1. Cilj istraživanja.....	27
4.2. Problemi i hipoteze istraživanja.....	27
5. Metodologija	28
5.1. Uzorak sudionika	28
5.2. Instrumentarij	29
5.3. Postupak provedbe istraživanja	31
5.4. Metode obrade podataka	31
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	32
6.1. Roditeljska podrška za ostvarenje sportskog uspjeha	32
6.2. Doživljaj pritiska od strane roditelja.....	33
6.3. Percepcija nasilnog ponašanja roditelja prema djeci	35
6.4. Percepcija nasilnog ponašanja roditelja prema treneru	39
6.5. Razlike u percipiranoj podršci i pritisku s obzirom na uspješnost momčadi.....	42
6.6. Razlike u doživljenom nasilju prema djetetu i prema treneru s obzirom na uspješnost momčadi ..	44
7. RASPRAVA.....	47
8. ZAKLJUČAK	51
9. POPIS LITERATURE.....	53

1. UVOD

Sportska aktivnost djece i mladih oduvijek se smatrala jednom od važnijih komponenti zdravog fizičkog, psihičkog te socijalnog razvoja. Zbog toga se gotovo svako dijete od rane dobi potiče na uključivanje u razne sportske aktivnosti, a tjelesna i zdravstvena kultura važan je dio odgojno – obrazovnog procesa. Jedan od oblika uključivanja djece i mladih u sportske aktivnosti je bavljenje određenim sportom unutar klubova ili raznih sportskih organizacija u lokalnoj zajednici. Kod odabira primjerene aktivnosti za dijete, najčešće se u obzir uzimaju želje djeteta, blizina sportskih klubova ili organizacija te dob djeteta. Pritom ključnu ulogu imaju roditelji. Posebno u mlađoj dobi, njihov je zadatak pružiti tehničku, financijsku i emocionalnu podršku kako bi se dijete adekvatno uključilo u organiziranu aktivnost, ali i u njoj ustrajalo. Upravo zbog toga, svrha je ovog rada produbiti postojeća znanja o ulozi roditelja u sportskom životu djeteta.

Činjenica je kako se u igranje ili treniranje nogometa uključuju uglavnom dječaci, a može se reći i da je to najrašireniji sport među muškom populacijom na ovim prostorima. Određena razina grubosti tijekom igre doprinijela je tome da se nogomet uglavnom smatra "muškim" sportom, a dugogodišnja nogometna tradicija dovela je do toga da se gotovo svaki dječak u određenom razdoblju života okušao u toj igri. Kao i kod svake druge sportske aktivnosti, ponekad se i u nogometu javljaju određena kršenja pravila kroz neprimjerena ponašanja, što narušava ostvarivanje jednog od važnijih ciljeva same aktivnosti – zdrav rast i razvoj mlade osobe. Neprimjerena ponašanja svih aktera uključenih u aktivnost važno je istražiti i objasniti kako bi se osmislile prikladne strategije za njihovo ublažavanje.

Kao što je ranije navedeno, roditelji imaju važnu ulogu u sportskom životu djeteta pa je svrha ovog rada istražiti doživljaj roditeljskog nasilnog ponašanja, pritiska i podrške za ostvarivanje sportskog uspjeha kod mladih nogometaša. Rad je dio znanstveno-istraživačkog projekta „Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području Grada Zagreba” koji se provodio na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša. Istraživanje je provedeno tijekom studenog i prosinca 2015. godine na uzorku mladih nogometaša koji treniraju u klubovima na području grada Zagreba.

U ovom će se radu pokušati doprinijeti proširivanju znanja o nekim obilježjima djece i mladih uključenih u sport, te utjecaju roditeljske podrške, pritiska i nasilnog ponašanja na sportski život

djeteta. Nadalje, rad se usmjerava na obilježja tj. potencijalnu zastupljenost neprihvatljivih ponašanja i u odnosu roditelja i trenera.

2. OBILJEŽJA SPORTSKIH AKTIVNOSTI DJECE I ULOGA RODITELJA

2.1. Dobrobiti i rizici bavljenja sportom

Nedvojbeno je da sportski programi ostvaruju tri važna cilja zdravog razvoja mladih (Côté i Fraser-Thomas, 2007). Prvo, pružaju mogućnost djeci i mladima da budu fizički aktivni, što može doprinijeti održavanju fizičkog zdravlja. Drugo, smatraju se važnim za psihosocijalni razvoj jer pružaju prostor za učenje važnih životnih vještina kao što su suradnja, disciplina, vođenje i samokontrola. Nadalje, sportske su aktivnosti ključne pri razvoju motoričkih vještina koje su temelj rekreativnom i profesionalnom bavljenju sportom u odrasloj dobi.

U području fizičkog zdravlja, nebrojeni znanstveni dokazi pokazuju da tjelesna aktivnost uvelike pridonosi prevenciji različitih bolesti poput koronarne bolesti srca, moždanog udara, hipertenzije, hiperlipidemije, dijabetesa tipa 2, osteoporoze, tumora, ali i prevenciji i liječenju depresivnog i anksioznog poremećaja (Pedišić, 2010; prema Šalaj i Jukić, 2012). Isto tako, dokazano je kako tjelesna aktivnost pruža i mogućnost učenja regulacije emocija, interpersonalnih i atletskih vještina, izgrađivanja odnosa među vršnjacima, neakademske kompetencije i omogućuje usporedbu s drugima (Slutzky i Simpkins, 2008; prema Bungić i Barić, 2009).

Uključenost u sport povezana je i s razvojem zdravih navika i zdravog načina života te doprinosi i prevenciji devijantnih ponašanja. Primjerice, opširnim istraživanjem u SAD-u dokazano je da dječaci uključeni u sportske aktivnosti u manjoj mjeri konzumiraju cigarete, jedu više povrća te se manje uključuju u rizična seksualna i ostala devijantna ponašanja (Pate i sur., 2000). Slični podaci dobiveni su i u Hrvatskoj. Naime, rezultati istraživanja iz 2006. godine provedenog na uzorku od 585 sudionika u dobi od 10 do 19 godina pokazali su kako bavljenje sportom značajno smanjuje pojavnost korištenja sredstava ovisnosti među mladima. Primjerice, više od 75% sportaša nikada nije zapalilo cigaretu, a 89% ih nije pušilo u mjesecu koji je prethodio istraživanju. Isto tako, 95% ispitanih sportaša izjavljuje da nikad nije popilo alkoholno piće izuzev nekoliko gutljaja, a 91% ih nikad nije koristilo nikakvu drogu. Što se tiče nasilja, rezultati su pokazali kako mladi koji se bave sportom u manjoj mjeri manifestiraju nasilna ponašanja, odnosno manje sudjeluju u tučama te gotovo nikad ne nose oružje (Torbarina, 2011). Zbog navedenih, ali i brojnih drugih dobrobiti sporta tijekom razvoja djeteta, poticanje na uključivanje u sportske aktivnosti trebao bi biti neizostavan dio odgoja i brige za djecu.

Prema dosadašnjoj literaturi, većina spoznaja o dobrobiti sporta za razvoj djece i mladih osoba fokusira se na grupne, odnosno timske sportove (Eime i sur., 2013). Između ostalog, navodi se kako sudjelovanje u timskom sportu doprinosi manjoj uključenosti u rizična ponašanja te manjem broju problema s mentalnim, ali i zdravljem općenito (Steiner, McQuivey, Pavelski, Pitts, Kraemer, 2000; prema Eime i sur., 2013), većoj socijalnoj prihvaćenosti i manjem broju simptoma depresije (Boone i Leadbeater, 2006; prema Eime i sur., 2013), štiti od osjećaja beznađa i suicidalnosti (Taliaferro, Rienzo, Miller, Pigg i Dodd, 2008; prema Eime i sur., 2013) te pozitivno utječe na zadovoljstvo životom (Valois, Zullig, NHuebner i Crane, 2004; prema Eime i sur., 2013).

S druge strane, iako bavljenje sportom ima nebrojene pozitivne učinke, uključivanjem u sportske aktivnosti, dijete ili mlada osoba izlažu se i nekim negativnim ishodima, posebno kad se radi o profesionalnom bavljenju sportom. Prva opasnost koju donosi pojačana tjelesna aktivnost su svakako ozljede. Šalaj i Jukić (2012) navode da se raspon ozljeda kreće od onih blagih, poput iščašenja i istegnuća, sve do onih u kojima je potrebna hospitalizacija. U vrhunskom sportu, od zdravstvenih opasnosti izdvajaju i povećani rizik za korištenje doping sredstava koji imaju brojne negativne učinke na razvoj mlade osobe, kao što su poremećaji u endokrinom sustavu, promjene ponašanja, poremećaji u funkciji jetre, povećan rizik od kardiovaskularnih bolesti te dijabetes (Hofmann i sur., 2009, prema Šalaj i Jukić, 2012). Merkel (2013) sažima rezultate dotadašnjih istraživanja i zaključuje da se psihološke i socijalne negativne posljedice tiču povećane razine pritiska za uspjeh, izražene kompetitivnosti, visokih troškova koje nose određene aktivnosti, nejednakosti među grupama koja se odnosi na rodnu podjelu u sportu i socioekonomske te etničke nejednakosti. Autorica naglašava opasnosti koje nosi povećana razina pritiska za uspjeh, posebno u situaciji kad roditelji koriste uspjeh djeteta u svrhu ostvarivanja određenih društvenih, obrazovnih ili financijskih dobitaka.

Iz svega navedenog može se zaključiti da uključivanje u sportsku aktivnost za djecu i mlade znači povećanje kvalitete života kroz unaprjeđenje zdravlja, razvoj životnih vještina, ali i sklapanje prijateljstava i zabavu. No, iznimno je važno ne zanemariti i potencijalne opasnosti koje proizlaze iz uključivanja u sport. Svaka aktivnost sa sobom donosi i određene negativne posljedice, ali se u ovom slučaju one mogu uspješno kontrolirati ili prevenirati. Kao što je vidljivo, velik broj opasnosti proizlazi iz same okoline djeteta, ponajprije roditelja, pa se može reći kako je rad s

obitelji mladih sportaša izrazito plodno tlo za jačanje mladih pojedinaca, ali i bitno istraživačko područje.

2.2. Podjela sportskih aktivnosti i odabir primjerene aktivnosti

Sportske aktivnosti mogu se klasificirati prema raznim kriterijima, no jedna od jednostavnijih podjela odnosi se na aktivnosti unutar grupe (tima, momčadi) i samostalne (individualne) sportske aktivnosti. Uvriježeno je mišljenje da djeca i mladi kroz sudjelovanje u grupnom sportu uče kako surađivati, poštivati suigrače, ali i lakše stvaraju prijateljstva zbog ostvarivanja zajedničkog cilja te količine provedenog vremena u grupi.

Kod odabira prikladne sportske aktivnosti, važno je uzeti u obzir i dostupnost klubova i sportskih organizacija u određenoj zajednici. Ponekad uključivanje u željenu aktivnost nije moguće zbog fizičke udaljenosti najbližeg kluba, ili su pak financijski zahtjevi bavljenja određenim sportom preveliki. Kad se govori o dostupnosti klubova i organizacija, možemo reći da su u Hrvatskoj nogometni klubovi najzastupljeniji, što dokazuje činjenica da u svakoj lokalnoj zajednici postoji nekakav oblik organiziranog nogometa. Prema Metzl i Micheli (1998), nogomet postaje najpopularniji timski sport na svijetu ubrzo nakon kodifikacije njegovih pravila 1863. godine te se ta popularnost održala do danas. U kontekstu SAD-a, autori navode nekoliko čimbenika koji su doprinijeli popularnosti nogometa među djecom i mladima, a to su: relativna jednostavnost pravila, cijena potrebne opreme i dresa (drastično niža u usporedbi s američkim nogometom, bejzbolom i hokejom), pristupačnost igre i dječacima i djevojčicama i šire uvjerenje o tome da je nogomet sigurnija igra od drugih "kontaktnih sportova".

Kad govorimo o odabiru sporta kojim će se baviti, u Hrvatskoj dječaci najčešće biraju nogomet (Badrić, Prskalo i Barić, 2010; Badrić, Prskalo i Matijević, 2015; Bobić, Trošt i Jurakić, 2008), a taj se fenomen može objasniti upravo lakom dostupnošću i popularnosti samog sporta.

Važno je spomenuti ključnu ulogu roditelja prilikom odabira sportske aktivnosti. Jedan od važnijih čimbenika koji mogu utjecati na odabir djeteta su resursi kojima roditelji raspolažu, a to se najčešće odnosi na raspoloživo slobodno vrijeme roditelja i financijska sredstva. Uz to, o važnosti roditeljske uloge govori i činjenica da su nerijetko roditelji osobe koje prema vlastitim preferencijama biraju u koju će se aktivnost dijete uključiti, posebno kad se radi o mlađem uzrastu.

S obzirom da roditelji značajno utječu na sam odabir sportske aktivnosti, još jednom nam se potvrđuje važnost istraživanja njihove uloge u cjelokupnom procesu bavljenja sportom.

2.3. Uključenost roditelja u sportski život djeteta

Posljednjih desetljeća svjedoci smo sve većoj uključenosti roditelja u aktivnosti svoje djece, bilo one u školi, bilo izvannastavne pa se pojavljuje sve veći broj roditelja koji odlaze na nastupe, utakmice, ali i treninge svoje djece. S obzirom na to da govorimo o djeci, visok stupanj roditeljske angažiranosti ne iznenađuje. Prema Strandbu i sur. (2017) sve veća uključenost roditelja u sportske aktivnosti mladih dovodi u pitanje shvaćanje sporta kao sredstva za razvoj identiteta i autonomije kod mladih osoba. Prema stupnju angažmana i uključenosti u sport djeteta roditelji mogu biti premalo, umjereno ili previše angažirani (Hellstedt, 1987).

Babkes i Weiss (1999) navode da se istraživanja odnosa djece i roditelja u sportu svode na istraživanja utjecaja roditelja na inicijalno uključivanje u sport, te na istraživanja roditeljskog utjecaja na stavove i ponašanja mladih sportaša nakon što se uključe u određeni sport. S druge strane, Strandbu i sur. (2017) zaključuju da se ista istraživanja uglavnom tiču istraživanja roditeljske motivacije za uključivanje u sportski život djeteta, učestalosti i posljedica tog uključivanja i utjecaja roditelja na sportski napredak djeteta. U svom istraživanju prikazali su kako adolescenti vide i razumiju uključenost svojih roditelja u sport kojim se bave te koji su to poželjni, a koji nepoželjni oblici uključenosti. Prvi zanimljiv podatak je da ispitanici pretpostavljaju da njihovi roditelji žele da oni sudjeluju u organiziranim aktivnostima, a sport je najčešće spomenuta aktivnost. Među ispitanicima vlada mišljenje da je dužnost roditelja da ohrabruju svoju djecu na uključivanje u sport kako bi se osigurao zdrav način života. U području odlučivanja o uključivanju, nastavljanju ili odustajanju od određene sportske aktivnosti, ispitanici govore, uz nekoliko iznimki, da je odluka o bilo kakvoj promjeni u tijeku treniranja bila isključivo njihova. No, spominju kako su roditelji imali izrazito važnu ulogu u odlučivanju kad ispitanici nisu bili sigurni oko odluke. Općenito, istraživanje pokazuje da adolescenti žele da njihovi roditelji budu uključeni u njihov sportski život, ali u isto vrijeme žele da postoje granice do kojih se roditelji uključuju. Posebno je naglašeno kako ispitanici ne žele da se njihovi roditelji na bilo koji način miješaju u njihove odnose sa suigračima. Zaključno, može se reći da je roditeljska uključenost prihvatljiva kad obuhvaća podršku i ohrabrivanje, ali i poštuje autonomiju adolescenta.

Kad se govori o roditeljskoj uključenosti, važno je definirati roditeljska ponašanja koja stvaraju uspješne i zadovoljne mlade sportaše. Harwood i Knight (2015) navode šest postulata za roditelje, temeljeći ih na dotadašnjim znanstvenim spoznajama, a to su da:

- (1) roditelji odabiru prikladne sportske prilike te pružaju potreban oblik podrške
- (2) razumiju i primjenjuju autoritativan i podržavajući (uz poštivanje autonomije djeteta) roditeljski stil
- (3) dobro vladaju s emocionalnim zahtjevima natjecanja i služe kao emocionalno inteligentan primjer svojoj djeci
- (4) stvaraju i održavaju zdrave odnose s drugim važnim sudionicima sporta (trener, vršnjaci djeteta, drugi roditelji...)
- (5) uspješno se nose s razvojnim i organizacijskim zahtjevima koje se pred njih stavljaju
- (6) svoju uključenost i podršku prilagođavaju različitim fazama bavljenja sportom, kao i fazama napretka svog djeteta.

Slično tome, Schwebel, Smith i Smoll (2016) su utvrdili da roditelji koji najbolje odgovaraju potrebama djece u sportu na uspjeh gledaju kroz napredak i rast samog djeteta, a ne kroz formalnu pobjedu, usmjereni su na usavršavanje vještina djeteta te potiču na trud i posvećenost. U takvoj klimi, djeca više vrednuju vlastiti napredak i razvoj te konstruktivno gledaju na poraze.

Prema Harterovoj teoriji motivacije temeljene na kompetencijama (1978, 1981; prema Brustad, 1988), svaki pojedinac posjeduje urođenu želju za predstavljanjem vlastite kompetentnosti u određenom području uspjeha. Međutim, tipični emocionalni ishodi pojedinačnih iskustava ključni su za daljnju manifestaciju poriva za iskazivanje kompetentnosti. Drugim riječima, doživljava li dijete kronično negativne emocije, to će ublažiti njegov poriv za iskazivanjem vlastite kompetentnosti. Harter spominje intrinzičnu motivaciju i percepciju vlastite kompetentnosti kao ključne čimbenike odgovorne za pozitivne emocionalne ishode, ali dodaje da socijalizacijski čimbenici, poput roditeljskog ponašanja, uvelike doprinose emocionalnim iskustvima mlade osobe. Stoga zaključuje da interakcija s roditeljima i podražaji od strane roditelja direktno utječu na percepciju vlastite kompetentnosti, samopoštovanje i percepciju vrijednosti intrinzično motiviranog ponašanja kod djeteta.

Ovu teoriju je Brustad (1988) potkrijepio istraživanjem u kojem je hipoteza o povezanosti roditeljskog ponašanja i doživljenih emocija kod mladih sportaša djelomično potvrđena. Točnije, kod ispitanih dječaka i djevojčica, niska razina percipiranog roditeljskog pritiska povezana je s

dugotrajnijim uživanjem u sportu. S druge strane, u ovoj analizi, percipirana visoka razina pritiska nije bila povezana s višom razinom kompetitivne anksioznosti, iako je kod ispitanih dječaka povezanost između spomenutih varijabli bila statistički visoka.

Harterova teorija poslužila je kao temelj još jednom opširnom i značajnom istraživanju. Babkes i Weiss (1999) ispitali su roditeljski utjecaj na mlade igrače i igračice nogometa iz njihove i roditeljske perspektive. Kod mladih su ispitanici motivacija, uživanje, percepcija sposobnosti za treniranje nogometa te percipirani utjecaj roditelja, dok su roditelji izvijestili o vlastitoj uključenosti u sportski život djeteta. Istraživanjem je zaključeno da (1) djeca koja percipiraju roditeljske stavove i ponašanja podržavajućima, izvještavaju o većoj motivaciji, uživanju i višoj percepciji vlastite sposobnosti; (2) djeca koja percipiraju veću uključenost, ali manji pritisak od strane očeva, više uživaju u nogometu, motiviranija su te svoje sposobnosti procjenjuju višima, (3) da je korelacija između dječje percepcije roditeljske uključenosti i roditeljskih iskaza o vlastitom ponašanju i stavovima niska je do umjerena, a posebno visok nesklad očituje se kod pitanja roditeljskih stavova, te da je (4) kod ispitanih varijabli (motivacija, uživanje i percipirana sposobnost), percipirana roditeljska uključenost ima značajniji utjecaj nego uključenost koju sami roditelji iskazuju.

Kanters i suradnici (2008; prema Lindstrom Bremer, 2012) utvrdili su kako roditelji smatraju da pružaju više podrške svojoj djeci prilikom bavljenja sportom nego što to djeca i doživljavaju.

Slično tome, kad govorimo o težnjama za uspjehom i perfekcionizmu u sportu, zaključeno je kako roditelji uvelike doprinose formiranju stava prema sportu. Greblo (2012) opisuje dvoprocen model perfekcionizma kojeg su predložili Slade i Owens (1998; prema Greblo, 2012). Naime, oni spominju pozitivni i negativni perfekcionizam te govore o tome da su oba utemeljena na želji za ostvarenjem visokih standarda, ali se razlikuju u tome što je pozitivni (adaptivni) perfekcionizam usmjeren na ostvarivanje uspjeha, dok je negativni usmjeren na izbjegavanje neuspjeha. Drugim riječima, negativni (neadaptivni) perfekcionizam proizlazi iz težnje za ostvarenjem nerealnih i nedostižnih ciljeva kako bi se opravdao neuspjeh. Osobe kod kojih je izražen negativni perfekcionizam pretjerano su samokritične i usmjerene na pogreške, stoga i sklonije odustajanju od aktivnosti (Antony i Swinson, 1998; prema Greblo, 2012). Greblo i Keresteš (2012) istražile su povezanost spomenuta dva oblika perfekcionizma kod darovitih sportaša s različitim oblicima roditeljskog ponašanja. Ono što je posebno važno u kontekstu ovog rada, utvrdile su da je

neadaptivni perfekcionizam pozitivno povezan s percepcijom roditeljskih ponašanja koja su karakteristična za negativni stil roditeljstva.

Može se reći da različiti odgojni stilovi roditelja utječu na njihovo ponašanje kad se radi o sportskom životu njihove djece. Pa se tako i u sportu može primijetiti kako postoje različiti tipovi roditelja. Oml i Wiese-Bjornstal (2011; prema Holt i Knight, 2014) ispitali su djecu sportaše o poželjnim i nepoželjnim ponašanjima njihovih roditelja tijekom utakmica. Djeca su identificirala tri osnovna tipa roditelja. Prvu kategoriju činili su podržavajući roditelji. Njihova ponašanja obuhvaćala su ohrabrivanje, mirno sjedenje i praćenje utakmice, ukazivanje na potrebnu pomoć kod ozljeda, navijanje te iskazivanje empatije prema protivničkoj momčadi. Ovakva ponašanja smatraju poželjnima i žele ih vidati na natjecanjima ili utakmicama. Drugi tip roditelja činili su oni čije je ponašanje slično trenerovom, a podrazumijeva davanje uputa za igru, ohrabrivanje, ali s primjetnom frustracijom u glasu te davanje savjeta tijekom pauza. Ova ponašanja generalno su opisana kao nepoželjna, ali djeca sportaši izjavili su da ih mogu tolerirati. Treća kategorija može se izjednačiti s pretjerano angažiranim roditeljima. Naime, takvi roditelji opisani su kao "zaluđeni fanovi" koji manifestiraju ponašanja poput svađe s trenerom ili sucima, ometanja utakmica, ponižavanja protivničke momčadi, okrivljavanja sudaca za poraz te pretjeranog navijanja.

Iz navedenih podataka može se zaključiti kako je ponašanje roditelja u sportu u velikoj mjeri povezano s odgojnim stilom i ponašanjem roditelja općenito. Isto tako, može se reći da stavovi i postupci roditelja oblikuju djetetov pogled na sport i njegovo sportsko ponašanje. Važno je napomenuti da je prilikom istraživanja odnosa roditelja i djece u sportu neophodno obuhvatiti i percepciju roditelja i doživljaj djece kako bi se dobila šira slika tog kompleksnog odnosa. Međutim, vidljivo je da se isti koncepti iz te dvije perspektive bitno razlikuju te da je za objašnjenje velikog broja varijabli u domeni roditeljskog utjecaja na sportski život djeteta ipak značajnija perspektiva samih mladih igrača.

2.4. Ponašanje roditelja s obzirom na uspjeh djeteta

Bavljenje sportom kod mladih učestala je pojava, no modaliteti uključenosti u sport se među pojedincima uvelike razlikuju. Uključenost u sportske aktivnosti možemo promatrati kao kontinuum, gdje se rekreativno i povremeno bavljenje amaterskim sportom nalazi na jednom kraju,

a profesionalna angažiranost i maksimalna posvećenost na drugom kraju. Promatrajući u kontekstu obitelji, može se pretpostaviti da se uloga roditelja s obzirom na razinu uključenosti te uspjeh djeteta mijenja.

Salmela (1994; prema Wuerth, Lee i Alfermann, 2004) nudi model razvoja karijere mladih sportaša kroz tri glavne faze te objašnjava ulogu roditelja u svakoj fazi:

1. Faza inicijacije

U prvoj fazi, djeca se tek uključuju bavljenje određenim sportom, a glavni cilj im je zadovoljenje potrebe za zabavom. U ovoj fazi, roditelji su najčešće oni koji svojom odlukom uključuju dijete u sportsku aktivnost, ali isto tako i služe kao glavna podrška prilikom treniranja (Ewing, 1999; prema Wuerth, Lee i Alfermann, 2004).

2. Faza razvoja (napretka)

U ovoj fazi djeca posvećuju sve više vremena sportskoj aktivnosti, nastojeći usavršiti vlastite vještine, dok se razina kompetitivnosti povećava. Iako se pretpostavlja da roditelji u ovoj fazi trebaju pružati više podrške, u isto vrijeme povećava se i samostalnost djeteta, a sve se više pažnje posvećuje treneru. Potreba za emocionalnom podrškom slabi, ali roditelji i dalje pružaju financijsku i organizacijsku podršku.

3. Faza majstorstva

Sportaši su u ovoj fazi "opsjednuti" sportom te pokazuju samostalnost i odgovornost. Sudjeluju u profesionalnim natjecanjima, a uloga roditelja se značajno smanjuje. U ovoj fazi roditelji još uvijek mogu imati utjecaj, no najčešće ostaju u pozadini.

Wuerth, Lee i Alfermann (2004) naglašavaju važnost prijelaza iz jedne faze u drugu, kao i ulogu roditelja prilikom napretka. Svaki bi roditelj trebao uočiti kad dođe do promjene i pomoći svom djetetu da se uspješno nosi sa stresom koji promjena donosi.

S druge strane, Côté (1999) teoriju napretka u sportu temeljenu na radu Blooma (1985; prema Côté, 1999) primjenjuje prilikom identifikacije poželjnih roditeljskih ponašanja u svakoj fazi te opisuje obilježja ponašanja igrača i njihovih roditelja. Zanimljivo je kako ovi autori ulogu roditelja opisuju na drugi način, odnosno navode kako se uključenost roditelja s napretkom djeteta

povećava. U ovom kontekstu, važno je opisati zadnje dvije faze i navesti tipična roditeljska ponašanja. U drugoj fazi, fazi napretka (specijalizacije), mladi sportaš (obično 13-15 godina) usmjerava se na jedan ili dva sporta te se i roditelji u isto vrijeme više uključuju u sportski život djeteta osiguravajući financijsku pomoć i posvećujući određenu količinu vremena sportskom životu djeteta. Treća faza, kao i u prethodnoj teoriji, podrazumijeva ulaganje velike količine truda i vremena u specijalizaciju u jednom sportu. Autor navodi da do nje dolazi nakon petnaeste godine te da tad mladi sportaš nastoji postići što bolje rezultate te se uključiti profesionalno u bavljenje sportom. Roditelji se u većoj mjeri uključuju kako bi pomogli svom djetetu pri ostvarenju cilja, a potreba za roditeljskom podrškom postaje velika.

Kao što je navedeno, različiti autori na više načina objašnjavaju ulogu roditelja tijekom sportskog napretka. Dok se jednom teorijom uloga roditelja i potreba za podrškom s napretkom djeteta smanjuje, postoje dokazi da roditelji dobivaju na važnosti kad je u pitanju usavršavanje i profesionalizacija. Postoji nekoliko mogućih objašnjenja za to. Prvo, kako navodi i Côté (1999) u svom radu, uzorak na kojem je provedeno spomenuto istraživanje čine roditelji tzv. "srednje klase", djece uključene u treniranje veslanja i tenisa. Važno je napomenuti da je istraživanje kvalitativne prirode i provedeno s malim uzorkom ispitanika. Suprotno tome, Wuerth, Lee i Alfermann (2004) svoje kvantitativno istraživanje proveli su s 347 ispitanika uključenih u razne sportove (rukomet, hokej, plivanje, tenis...) te potvrdili pretpostavku Salmele o tome da se napretkom u sportu roditeljska uključenost smanjuje.

U Hrvatskoj su Greblo i Lorger (2006), istražujući roditeljsku podršku na uzorku djece koja pohađaju više razrede osnovne škole, utvrdile da mlađa djeca doživljavaju višu razinu roditeljske potpore. Dobiveni rezultat objašnjen je pojavom slabljenja roditeljske potpore koje prati razvojni put djeteta. Drugim riječima, roditeljska potpora slabi kako se dijete u sportu osamostaljuje pa ovakav rezultat ide u prilog teoriji o smanjenoj uključenosti roditelja kod starijih sportaša.

Prema predstavljenim teorijama, sportaši svoj razvoj počinju u djetinjstvu te u adolescenciji dolazi do usavršavanja, odnosno profesionalizacije i težnje prema elitnom sportu. Naravno, samo se mali dio djece koja se bave sportom razvije u profesionalne mlade igrače pa se postavlja pitanje: Koji su to kriteriji, izuzev talenta, koje stvaraju uspješne profesionalce?

Holt i Dunn (2004) istražujući mlade uspješne nogometaše iz Kanade i Engleske te njihove trenere, stvaraju teoriju o psihosocijalnim kompetencijama i okolinskim čimbenicima koji stvaraju

uspješne nogometaše. Analizom podataka iz istraživanja dobivene su četiri glavna psihosocijalna čimbenika: disciplina, posvećenost, otpornost i socijalna podrška. Za svrhu ovog rada važno je detaljnije objasniti socijalnu podršku kao jedan od čimbenika koji dovodi do uspjeha u nogometu, ali se prilikom objašnjenja svakog od čimbenika obitelj pojavljuje kao potkategorija. Primjerice, visoka discipliniranost podrazumijeva žrtvovanje nekih drugih aspekata života, što obuhvaća i vrijeme provedeno s obitelji. Pa je tako u spomenutom istraživanju nekoliko ispitanika navelo kako su morali promijeniti mjesto stanovanja da bi igrali u uspješnijoj momčadi. Roditelji se spominju i u kontekstu visoke otpornosti koja je bila potrebna zbog pritiska koji su nerijetko vršili na svoju djecu, postavljajući previsoka očekivanja i zahtijevajući potpunu posvećenost sportu. Socijalnu podršku koju su dobivali, ispitanici su podijelili u tri kategorije: emocionalna, informativna i konkretna (tehnička) podrška. Dobivene informacije ukazuju na to da mladi nogometaši najviše socijalne podrške dobivaju upravo od roditelja. Emocionalnu podršku opisuju kroz izraženu brigu, održavanje kontakta kad su fizički udaljeni, ohrabrivanje te dolaske na utakmice. Značajnu ulogu u pružanju informativne podrške imali su očevi. Savjetima i informacijama o nogometu pomogli su mladim igračima da usavrše svoje vještine. Kod konkretne podrške ispitanici uglavnom govore o financijskoj potpori te prijevozu. Važno je istaknuti da ispitanici često spominju i suradnju oba roditelja pri razvoju njihove karijere, što svakako doprinosi sveukupnoj razini podrške.

Općenito gledajući, očigledno je da su ponašanje roditelja i uspjeh djeteta povezani na dva načina. Prvo, određeni postupci roditelja mogu dovesti do većeg uspjeha djeteta pa na roditelje možemo gledati kao na važan čimbenik prilikom stvaranja profesionalne karijere. S druge strane, vrlo je vjerojatno da se ponašanje roditelja mijenja kad dijete počne postizati zamjetniji uspjeh, stoga se može reći da su određeni obrasci ponašanja roditelja i uzrok i posljedica djetetovog uspjeha. Isto tako, iako je jasno da roditelji u velikoj mjeri utječu na sportsko ponašanje svoje djece, ne smije se zanemariti uloga trenera koji je, uz roditelje, jedna od važnijih osoba u sportskom životu djece i mladih.

2.5. Odnos roditelja i trenera

U literaturi koja se tiče međuodnosa glavnih aktera u sportu, često se spominje "sportski trokut", koji čine mladi sportaš, roditelji i trener (Byrne, 1993; prema DiBass, 2008). Neupitan je

utjecaj trenera na život mladih sportaša jer je on ključna osoba prilikom djetetovog napretka u sportu. Isto tako, treneri služe i kao socijalizacijski čimbenici i uzor mladoj osobi. Hellstedt (1987) proučavajući odnos djeteta, roditelja i trenera, razvija teoriju triangulacije. Prema ovoj teoriji, ukoliko je odnos dvije osobe nestabilan, treća osoba se dovodi kako bi razriješila konflikt, odnosno stabilizirala odnos. Isto tako, ako su dvije osobe izrazito bliske, mogu doći u sukob s trećom osobom kako bi stabilizirale svoj početno dobar odnos, promatrajući treću osobu kao "zajedničkog neprijatelja".

Vraćajući se na ranije spomenuti kontinuum roditeljske uključenosti od nezainteresiranosti roditelja do pretjerane uključenosti, Hellstedt opisuje različite kombinacije odnosa te navodi kako iz perspektive trenera, rad s pretjerano uključenim roditeljima stvara najviše poteškoća. Ovakvi roditelji nerijetko su pretjerano zaštitnički nastrojeni te ometaju odnos djeteta i trenera, a obitelji su uglavnom orijentirane oko djeteta kao središnje figure. Za ponašanje pretjerano uključenih roditelja karakteristični su česti odlasci na utakmice i treninge, preuzimanje uloge trenera, upute vlastitom djetetu da se jače trudi, sukobi s trenerom ako dođe do nedovoljne uključenosti djeteta i slično. Dakle, prema triangularnoj teoriji, pretjerana uključenost roditelja može egzistirati samo u situaciji sukoba roditelja s trenerom ili kod nezainteresiranosti trenera. Do situacije sukoba dolazi kad trener roditeljima da savjet, uputi konstruktivnu kritiku na ponašanje ili da neku uputu. Reakcija roditelja na takvo ponašanje roditelja bit će dovođenje u pitanje trenerove sposobnosti te će trener na to reagirati ili izravnim napadom na preveliku uključenost roditelja ili povlačenjem. Druga situacija, nezainteresiranost trenera, bit će uzrokovana spoznajom o bliskom odnosu roditelja i djeteta te izbjegavanjem bilo kakvog uključivanja u potencijalne teškoće.

Istraživanja koja se tiču odnosa trener-roditelj izrazito je malo. Jedno je provedeno od strane Vanden Auweele (1999; prema Di Bass, 2008) koji zaključuje da su s pojavom autokratskog stila vođenja kod trenera i povećanjem kompetentnosti momčadi, treneri u većoj mjeri roditelje percipirali negativno. Isto tako, navodi da treneri uspješnijih momčadi preferiraju roditelje srednjih godina, očeve koji su usmjereni na pobjedu i posvećeni treninzima.

Jowett i Timson-Katchis (2005) istražile su metodom intervjua utjecaj roditelja na odnos djece i trenera iz perspektive roditelja, djece i trenera te došle do zanimljivih rezultata. Prvo, roditelji su izvještavali o tome kako im je ponekad bilo zahtjevno sakriti negativne emocije u situaciji loše izvedbe djeteta, ali da nisu bili svjesni toga da takve reakcije mogu negativno utjecati na odnos djeteta i trenera. Isto tako, roditelji su spominjali svoju važnu ulogu prilikom rješavanja konflikta

između djeteta i trenera. Naglašavali su i važnost odabira adekvatnog trenera, a nerijetko su govorili o tome da su s vremenom dijete i trener razvili poseban odnos te da su osjetili kako u takvim situacijama roditeljski utjecaj slabi. S druge strane, ispitani treneri isticali su važnu ulogu roditelja te zaključiti da su roditelji vrijedan izvor informacija. Uz to, govorili su o tome da roditelji imaju iznimnu moć i da je vrlo važno na koji način ju koriste jer svojim ponašanjem mogu u velikoj mjeri narušiti odnos djeteta i trenera.

Odnos trenera i roditelja izrazito je kompleksna kategorija. Uzimajući u obzir različite stilove vođenja grupe kod svakog trenera, različitu razinu uključenosti roditelja u sportski život djeteta, vrstu sporta, odnos djeteta s trenerom i roditeljima, sasvim je jasno da ova veza može postojati u raznim oblicima. U medijima se često govori o agresivnom ponašanju roditelja prema treneru te iznose brojni primjeri verbalnih i fizičkih napada, stoga se može reći da znanstvena istraživanja takvog ponašanja mogu uvelike doprinijeti sportskog praksi te naposljetku i dobrobiti djeteta.

3. RODITELJSKA PODRŠKA, PRITISAK I NASILNO PONAŠANJE U SPORTU

3.1. Roditeljska podrška u sportu

Podrška roditelja jedna je od najvažnijih komponenti zdravog razvoja djeteta, a može se očitovati i kroz podršku prilikom bavljenja sportom. Kao što je ranije navedeno, sport igra vrlo važnu ulogu u životu svake mlade osobe, a ukoliko roditelji ne podržavaju i potiču takav oblik provođenja slobodnog vremena, može doći do konflikata i teškoća u razvoju i socijalizaciji.

Woolger i Power (1993) navode tri glavna vida roditeljske podrške prilikom bavljenja sportom. Prva se odnosi na emocionalnu podršku, druga na pružanje informacija, odnosno davanje savjeta te treća na konkretnu pomoć (prijevoz, financijska sredstva i slično). Općenito, može se pretpostaviti da viša razina roditeljske podrške dovodi do veće motivacije za bavljenje sportom, više razine zadovoljstva izvedbom te ukupnim zadovoljstvom kvalitetom života. Brustad (1993) zaključuje da roditeljska podrška doprinosi tome da mladi igrači percipiraju svoje sposobnosti boljima. VanYperen (1995) je longitudinalnim istraživanjem mladih profesionalnih igrača nogometa pokušao objasniti utjecaj roditeljske podrške na odnose sa suigračima s obzirom na kvalitetu izvedbe igrača. Najvažniji doprinos ovog istraživanja je spoznaja da roditeljska podrška ima ublažavajuću ulogu između loše izvedbe i slabih interpersonalnih odnosa unutar tima. Naime,

ispitanici čija je izvedba procijenjena lošijom, a koji su percipirali višu razinu roditeljske podrške, doživjeli su manju razinu stresa u interpersonalnim odnosima u timu, dok su njihovi suigrači s istom izvedbom, ali nižom razinom podrške roditelja, doživjeli više stresa u odnosima. Zanimljiv je dobiveni podatak da se obrnuti rezultati javljaju u grupama igrača s boljom izvedbom. Dakle, bolji igrači, s visokom razinom podrške roditelja doživljavaju više teškoća u odnosima sa suigračima. Autori navode da su ovakvi rezultati proizvod različitih izvora konflikta sa suigračima. Važno je napomenuti kako autori referirajući se na dob ispitanika (prosječna dob je 16,6 godina) zaključuju kako je u ovoj dobi uloga roditelja još uvijek velika, no da sazrijevanjem roditeljski utjecaj postupno slabi te utjecaj vršnjaka dobiva na važnosti. Isto tako, dokazao je kako bračni status roditelja nije značajna varijabla prilikom objašnjavanja navedenih rezultata.

Istražujući percepciju podrške u obitelji, VanYperen (1998; prema Lindstrom Bremer, 2012) zaključio je da broj djece u obitelji značajno utječe na percepciju roditeljske podrške kod mladih sportaša, što znači da doživljaj roditeljskih resursa varira ovisno i o statusu u obitelji.

Novija istraživanja podrške roditelja u nogometu pokazuju da i roditelji i nogometaši doživljavaju roditeljsku podršku kao vrlo važan čimbenik koji doprinosi ukupnom zadovoljstvu treniranjem, ali nisu pronađene razlike u doživljaju roditelja i djece kao u prijašnjim istraživanjima (Kanters i sur., 2008; Babkes i Weiss, 1999). Međutim, autori ovakav rezultat objašnjavaju činjenicom da je ispitaniki uzorak dio nogometne akademije te su roditelji prošli edukacije za roditelje u sportu, što je moglo utjecati na njihove stavove.

Kad govorimo o podržavajućem ponašanju, potrebno je definirati što takvo ponašanje konkretno podrazumijeva. Knight i suradnici (2010; prema Holt i Knight, 2014) ispitali su mlade igrače tenisa o poželjnim ponašanjima roditelja. U kvalitativnoj studiji zaključeno je da adolescenti igrači žele da njihovi roditelji izbjegavaju davanje savjeta u vezi igre, komentiraju trud i stav igrača, a ne ishode natjecanja, osiguraju praktične savjete za pripremu i odmor te shvate bit tenisa, ne uključujući se pretjerano u natjecanja te usklade neverbalnu komunikaciju s komentarima tijekom utakmica. *Follow-up* istraživanjem (Knight i sur. 2011; prema Holt i Knight, 2014) ispitanice su igračice raznih timskih sportova te je zaključeno da ispitanice žele da im njihovi roditelji pomognu prilikom fizičke i mentalne pripreme za utakmicu, da ohrabruju cijelu momčad, a ne samo njih tijekom utakmice te da poslije daju pozitivnu, ali i realnu povratnu informaciju, odnosno da ne pretjeruju u pohvalama.

Nekoliko je istraživanja u Hrvatskoj obuhvatilo roditeljsku podršku u sportu. Jedno od važnijih provele su Bosnar i Turkalj (2011) kad su ispitale očeve i majke dječaka u dobi od 7 do 14 godina koji redovito treniraju košarku, nogomet i taekwondo o roditeljskoj podršci u individualnim i ekipnim sportovima. Rezultati su pokazali kako roditelji statistički značajno najviše podrške pružaju dječacima koji treniraju košarku, zatim taekwondo te na kraju, najmanje podrške iskazuju roditelji mladih nogometaša. No, važno je napomenuti kako su prosječni rezultati na skali roditeljske podrške bili vrlo visoki u sva tri sporta. Autorice, polazeći od hipoteze da će najviše podrške primiti dječaci uključeni u individualni sport, morale su tu hipotezu odbaciti. Zanimljive rezultate objašnjavaju doživljajem spomenutih sportova u ispitanjoj sredini. U nogometu, učestalom i popularnom izboru djece i mladih, često je osipanje te se nerijetko, kako navode autorice, on doživljava kao usputna aktivnost. U istoj sredini, košarka je elitniji sport u kojem se selekcija za uključivanje u intenzivnije treniranje odvija već u ranoj dobi. Navodeći nekompetitivnu prirodu taekwondoa, autorice napominju da je podjela sportova na individualne i timske potencijalno pregruba te da se i drugi čimbenici, poput statusa i popularnosti sporta, trebaju uzeti u obzir.

Slično istraživanje proveli su Matković, Prot i Bosnar (2003) s učenicima i učenicama Športske gimnazije u Zagrebu te utvrdili kako je razina roditeljske podrške kod bavljenja sportom visoka te pronašli statistički značajne razlike među spolovima i s obzirom na uzrast. Naime, veću razinu roditeljske podrške doživljavaju učenice, a kad se u obzir uzme samo varijabla dobi, značajno višu razinu podrške doživljavaju učenici i učenice prvog razreda naspram ostalih razreda.

Roditeljska podrška u sportu neophodna je za kvalitetno uključivanje i ustrajanje u sportu, a navedena istraživanja to i potvrđuju. Vidljivo je da mladi sportaši vrlo jasno definiraju poželjna ponašanja roditelja te razumiju važnost adekvatne podrške za treniranje. Kao što je i opisano, dosadašnja istraživanja roditeljske podrške u sportu u Hrvatskoj pokazuju konzistentne rezultate te se može reći da je razina roditeljske podrške na ovim prostorima vrlo visoka.

3.2. Roditeljski pritisak na mlade nogometaše

Ranije opisana važnost podrške roditelja u sportu podrazumijeva određenu razinu uključenosti roditelja u sportski život djeteta. Pošto su djeca i mladi velikim dijelom života još

uvijek ovisni o roditeljima ili skrbnicima, njihova je zadaća osigurati sve potrebno za ostvarivanje svih potencijala djeteta. No, ponekad su upravo roditelji izvor određenih prepreka za uspjeh i uživanje u sportu, a vrlo često te prepreke proizlaze iz visokih očekivanja roditelja. Prema kontinuumu roditeljske uključenosti u sportski život djeteta, nekoliko je istraživanja obuhvatilo pretjeranu angažiranost roditelja kao čimbenik koji stvara pritisak na dijete. Leff i Hoyle (1995) definiraju pritisak kao roditeljska ponašanja koja pokazuju visoka ili čak nedostižna očekivanja iz perspektive djece. Lee i Maclean (1997) govore o roditeljskom pritisku kao o iskustvu djeteta koji ovisi o odnosu roditeljskog ponašanja i djetetovih osobnih želja. Istražujući mlade plivače, autori navode da se percepcija pritiska kod mladih javlja kad dođe do neravnoteže između dobivene i željene količine ohrabivanja od roditelja. Isto tako, zaključuju da čak i kada roditelji pružaju podršku djetetu, dijete će doživljavati pritisak ukoliko je ta podrška praćena nastojanjem da se treninzi i izvedba djeteta kontroliraju na neprihvatljivom stupnju. Autori govore o pritisku kao subjektivnoj kategoriji jer je očigledno da jednostavan kontinuum intenziteta roditeljskog ponašanja ne može objasniti percipirani pritisak te zaključuju da je potrebno uključiti kvalitativne varijable. Problem se javlja kad mladi sportaši percipiraju da pri donošenju odluka u sportu njihovi roditelji imaju preveliku kontrolu (Cumming i Ewing, 2002; prema Glibo i Barić, 2017) što je u skladu s ranije navedenim istraživanjima.

Sánchez-Miguel i sur. (2013) velikim istraživanjem s djecom i roditeljima uključenima u sport dobili su kako visoka razina pritiska na dijete od strane roditelja negativno utječe na motivaciju i uživanje u sportu. Istraživanje je obuhvatilo 723 roditelja te 723 djece uključenih u treniranje košarke, rukometa, nogometa i odbojke. Autori navode da su ovakvi rezultati u skladu s dosadašnjim nalazima. Primjerice, spominje se da je percepcija roditeljske uključenosti pozitivno povezana s pojavom anksioznosti kod mladih, nedostatkom motivacije te naposljetku i odustajanjem od sporta (Gould i sur., 1996; Leff i Hoyle, 1995; prema Sánchez-Miguel i sur. 2013).

Glibo i Barić (2017) istražujući povezanost zadovoljstva kvalitete života i roditeljskog pritiska na mlade sportaše dolaze do sličnih zaključaka. Roditeljski pritisak, manifestiran kroz roditeljsku kritiku i visoka očekivanja, negativno utječe na zadovoljstvo životom kod mladih sportaša. Pretjerana kritičnost roditelja doprinosi manjem zadovoljstvu životom, slabijem raspoloženju, sreći zbog postojanja te manjoj razini zadovoljstva školskim uspjehom, ali i općenito slabijim rezultatima u školi. Autorice spominju kvalitativno istraživanje motivacije za bavljenje sportom

Keegan i suradnika (2009) gdje rezultati pokazuju da negativna povratna informacija, odnosno kritika od strane roditelja, negativno utječe na motivaciju i kvalitetu života mladih sportaša.

Važno je spomenuti da se pritisak roditelja može manifestirati na razne načine. Wolfenden i Holt (2005) istražili su kako mladi tenisači percipiraju svoje roditelje, trenere i suigrače te došli do zanimljivih rezultata u domeni roditeljskog pritiska. Mladi igrači navode da njihovi roditelji ponekad predstavljaju izravan izvor pritiska zbog previsoke razine uključivanja u natjecateljskim situacijama. Slično tome, igrači stavljaju naglasak na suptilniji način vršenja pritiska, a to je kroz visoka očekivanja. Govore da nerijetko imaju osjećaj da su lošom izvedbom razočarali i roditelje i trenera jer su im, kako navode, puno pomogli te očekuju pobjedu.

U Norveškoj su Ommundsen i suradnici (2006) istražili povezanost podrške i pritiska od strane trenera i roditelja s neadaptivnim perfekcionističkim težnjama, odnosom s prijateljima i percepcijom vlastite kompetentnosti kod mladih (10-14 godina) igrača i igračica nogometa. Rezultati su pokazali da je kombinacija pritiska od strane roditelja i trenera pozitivno povezana s neadaptivnim perfekcionizmom, što se očitovalo kroz pretjeranu usmjerenost i brigu oko vlastitih pogrešaka, sumnju u vlastite akcije te percepciju snižene kompetentnosti. Slično tome, kad su smatrali da su njihovi roditelji kritični prema njihovoj izvedbi ili da imaju visoka očekivanja te kad su treneri naglašavali uspoređivanje s drugima i usmjeravali se na pobjedu, mladi/e igrači/ce nogometa iskazali su manje vjere u vlastitu sposobnost igranja nogometa i percipirali neprijateljsku atmosferu unutar tima. S obzirom da je istraživanjem dokazano da su roditeljska očekivanja i kritičnost negativno povezani s formiranjem prijateljstava i perfekcionističkim brigama, autori nude objašnjenje u kojem kritičnost i očekivanja roditelja stvaraju pretjerano samokritične mlade sportaše koji onda svoje perfekcionističke vrijednosti prenose i na svoje vršnjake te se prema njima, kao i prema sebi, ponašaju pretjerano kritično.

U većini istraživanja roditelji su promatrani kao cjelina, odnosno kao jedna kategorija, no nekoliko se istraživanja pozabavilo razlikama između očeva i majki, ali i razlikama u doživljavanju pritiska među dječacima i djevojčicama. Leff i Hoyle (1995; prema Lindstrom Bremer, 2012) dobili su podatak da mladi sportaši percipiraju više pritiska od strane očeva te da dječaci doživljavaju više pritiska nego djevojčice. Doduše, u kasnijem istraživanju, ali na manjem uzorku, dobiveno je da djevojčice doživljavaju više pritiska od strane roditelja nego dječaci (Hoyle i Leff, 1997). Važno je napomenuti da su spomenuta istraživanja provedena na uzorku mladih tenisača pa je generalizacija na druge, posebno na grupne sportove upitna zbog same prirode svakog sporta.

Novije istraživanje, provedeno na uzorku dječaka i djevojčica (10-16 godina) uključenih u grupne i individualne sportove također pokazuje da roditeljski pritisak negativno utječe na motivaciju za bavljenje sportom, ali kroz nemogućnost zadovoljenja osnovnih potreba djeteta. Autori pronalaze značajne razlike između dječaka i djevojčica jer je kod djevojčica utjecaj roditeljskog pritiska na zadovoljenje potreba beznačajan. To objašnjavaju hipotezom da dječaci, u skladu s drugim istraživanjima, smatraju očeve vrlo važnim čimbenicima prilikom bavljenja sportom te zbog toga češće doživljavaju pritisak (Amado i sur., 2015).

Prema prikazanim istraživanjima i teoriji, može se zaključiti da se pritisak roditelja očituje kroz percipiranu pretjeranu angažiranost, gubitak kontrole nad donošenjem odluka te prevelika, nerijetko i nedostižna očekivanja. Iako je uključenost roditelja u sportski život djece i mladih poželjna, istraživanja pokazuju da pritisak od strane roditelja negativno utječe na motivaciju za uključivanje i bavljenje sportom, narušava kvalitetu i zadovoljstvo životom, stvara strah od neuspjeha, pozitivno je povezan s neadaptivnim perfekcionizmom i smanjuje mogućnost zadovoljenja potreba kroz sport.

3.3. Agresivno i nasilno ponašanje roditelja

Kao što je vidljivo, pritisak na dijete tijekom uključenosti u bavljenje nekim sportom uzrokuje brojne negativne posljedice, no što se događa u situaciji kad roditelji svojim ponašanjem otvoreno iskazuju vlastite negativne stavove te se izravno uključuju u sportske aktivnosti djeteta? Prema spomenutom kontinuumu roditeljske uključenosti (Hellstedt, 1987; prema Glibo i Barić, 2017), na jednom kraju bi se nalazila potpuna nezainteresiranost, dok se na drugi kraj, između ostalih, mogu smjestiti i roditelji koji iskazuju agresivno i nasilno ponašanje u sportu svoga djeteta. Nerijetko se na utakmicama može uočiti nekoliko roditelja koji iskazuju verbalnu agresiju prema sucima, trenerima, pa čak i prema djeci, a ponekad se agresivna ponašanja očituju i kroz fizičku agresiju zbog ljutnje uzrokovane nekim događajem iz sportskog života djeteta.

Siegel (2001; prema Ross, Clifford, Mallet i Parkes, 2015) navodi da ranija životna iskustva roditelja, posebno njihov odnos s vlastitim roditeljima, oblikuje njihove reakcija na dječja iskustva. Točnije, roditelji koji su u djetinjstvu doživjeli teškoće u komunikaciji sa svojim roditeljima u području izvedbe nekih aktivnosti, u izazovnim će sportskim situacijama reagirati neprilagođeno.

To se događa zbog toga što ih stresne situacije u sportu podsvjesno vraćaju na negativna iskustva iz prošlosti.

Još jedno od mogućih objašnjenja ovakvog ponašanja je sama natjecateljska priroda sporta. Organizacija utakmica i raznih natjecanja, uz snažnu želju za dokazivanjem, stvara okruženje u kojem je najvažnije pobijediti. Potaknuti time, neki roditelji vrlo često stavljaju naglasak na pobjedu, a zanemaruju osobni napredak djeteta. I Lindstrom Bremer (2012) spominje roditelje kojima je san da njihova djeca postanu poznata, osvoje razne svjetske medalje, pa na njihov talent gledaju kao na ulaganje u uspješnu budućnost, pritom vrednujući isključivo rezultate, a zanemarujući djetetovu dobrobit i sreću.

Jedan od važnijih aspekata roditeljskog ponašanja u sportu čini ponašanje tijekom utakmica njihove djece. U području agresivnog i nasilnog ponašanja roditelja u sportu, istraživanja tog fenomena su najzatupljenija. Goldstein i Iso-Ahola (2008) istražili su roditeljska ponašanja tijekom utakmica djece. Nešto manje od polovice roditelja izjavljuje kako se nije dogodio niti jedan događaj koji ih je razljutio dok su gledali utakmicu, dok s druge strane, polovica ispitanih roditelja izvještava kako su doživjeli ljutnju. Kad su ispitani percipirani uzroci takvih emocija, najveći broj roditelja (15%) izjavljuje kako je to bilo zbog momčadi njihovog djeteta. Nadalje, kad je ispitano ponašanje koje je uslijedilo nakon doživljene ljutnje, rezultati su pokazali da 13% roditelja od onih koji su doživjeli ljutnju, ipak nije poduzelo ništa u vezi toga. Kad se uzmu u obzir neka obilježja ličnosti, rezultati pokazuju da roditelji koji iskazuju više kontrolirajućih ponašanja, u većoj mjeri iskazuju agresivna i nasilna ponašanja tijekom utakmica svoje djece. Isto tako, roditelji usmjereni na pobjedu iskazivali su više agresivnih ponašanja.

Slično istraživanje proveli su Omli i LaVoi (2012) na uzorku od 773 roditelja djece uključene u razne sportove te dobili podatak da je čak 93,8% roditelja doživjelo ljutnju tijekom nekog sportskog događaja. Većina njih govori o tome da su ljutnju doživjeli kad su procijenili da je ponašanje nekog od uključenih (bilo službenika, trenera ili djece) bilo nepravedno ili nemarno.

Holt i suradnici (2008) istražili su tijekom četveromjesečnog perioda verbalno ponašanje roditelja mladih nogometaša tijekom utakmica te zaključili da je 15% od ukupno izgovorenih komentara bilo negativno ili ponižavajuće. Prilikom analize čimbenika koji utječu na vrstu izgovorenih komentara, Holt i suradnici navode: razinu empatije roditelja prema svojoj djeci, emocionalnu uključenost u određenu utakmicu i percipirano roditeljsko poznavanje i iskustvo u sportu.

Istraživanja agresivnog ponašanja roditelja uglavnom se odnose na ponašanja tijekom utakmica, dok se unutar odnosa roditelj – dijete, uglavnom usmjeravaju na istraživanje pritiska. Razlog tome može biti kompleksnost određivanja granice između vršenja pritiska i nasilnog ponašanja prema djetetu, stoga se javlja mogućnost da se istraživanjem roditeljskog pritiska dijelom obuhvatio i fenomen agresivnog ponašanja roditelja. Prema toj logici, roditelji koji manifestiraju agresivna ponašanja više su usmjereni na pobjedu i u većoj mjeri emocionalno uključeni u sami sportski život djeteta, stoga se nameće pretpostavka da će u situacijama većeg uspjeha djeteta i momčadi oni češće iskazivati nepoželjna ponašanja.

4. CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

4.1. Cilj istraživanja

Ranije navedena istraživanja obuhvatila su utjecaj roditeljske podrške, pritiska i nasilnog ponašanja na brojne aspekte života mladih sportaša uključenih u razne sportove. Nekoliko ih je provedeno i u Hrvatskoj, gdje se ispitaio utjecaj pritiska roditelja na zadovoljstvo kvalitetom života mladih sportaša te se utvrđivala razlika u podršci roditelja s obzirom na vrstu sporta u koji je dijete uključeno. No, i dalje se radi o nedovoljno istraženom području, stoga je svrha ovog rada proširiti znanja i doprinijeti spoznajama o ovom zanimljivom i kompleksnom fenomenu.

U skladu s time, primarni cilj ovog rada je utvrditi u kojoj mjeri i na koji način mladi nogometaši na području grada Zagreba doživljavaju roditeljsko nasilno ponašanje, pritisak i podršku za ostvarivanje sportskog uspjeha.

4.2. Problemi i hipoteze istraživanja

Kako bi se postigao cilj istraživanja, definirani su sljedeći istraživački problemi:

1. Utvrditi u kojoj mjeri i na koji način mladi doživljavaju podršku roditelja za ostvarivanje sportskog uspjeha, te postoje li razlike u podršci s obzirom na uspješnost momčadi.
2. Utvrditi u kojoj mjeri i na koji način mladi doživljavaju pritisak roditelja za ostvarivanje sportskog uspjeha, te postoje li razlike u doživljenom pritisku s obzirom na uspješnost momčadi.

3. Utvrditi u kojoj mjeri i na koji način mladi doživljavaju nasilno ponašanje roditelja prema sebi i prema svojem treneru, te postoje li razlike s obzirom na uspješnost momčadi.

U odnosu na navedene istraživačke probleme, definirane su sljedeće hipoteze:

H1: Mladi nogometaši općenito doživljavaju visoku razinu podrške, ali postoje značajne razlike s obzirom na uspješnost momčadi na način da nogometaši iz uspješnijih momčadi percipiraju višu razinu roditeljske podrške.

H2: Mladi nogometaši općenito ne doživljavaju visoku razinu pritiska, ali postoje značajne razlike s obzirom na uspješnost momčadi na način da nogometaši iz uspješnijih momčadi percipiraju višu razinu roditeljskog pritiska.

H3: Mladi nogometaši na području grada Zagreba općenito ne doživljavaju u značajnoj mjeri nasilno ponašanje od strane roditelja, ali postoje razlike s obzirom na uspješnost momčadi na način da nogometaši iz uspješnijih momčadi izvještavaju o više nasilnog ponašanja roditelja.

H4: Mladi nogometaši općenito ne percipiraju u značajnoj mjeri nasilno ponašanje svojih roditelja prema trenerima, te ne postoje razlike s obzirom na uspješnost momčadi.

5. Metodologija

5.1. Uzorak sudionika

U istraživanju je sudjelovalo 454 sudionika – mladih sportaša. Svi sudionici muškog su spola, raspon dobi je od 13 do 19 godina te je prosječna dob ispitanika nešto više od 16 godina. Od ukupnog broja, 18,1% njih pohađa prvi razred srednje škole, 27,5% drugi razred, 26,4% treći te 19,2% četvrti razred. Jedan ispitanik pohađa osnovnu školu, a 8,4% ispitanika završilo je srednju školu. Što se tiče vrste srednje škole koju mladi nogometaši pohađaju, iz tablice je vidljivo da ih 12,6% pohađa trogodišnju strukovnu, gotovo pola (49,1%) strukovnu četverogodišnju školu, 31,7% gimnaziju, a jedan ispitanik pohađa fakultet (Tablica 1).

Tablica 1. Opis uzorka prema osnovnim sociodemografskim obilježjima (N=454)

DOB		MIN = 13		MAX = 19		M _{dob} = 16,4	
RAZRED	OŠ	1. raz. SŠ	2. raz. SŠ	3. raz. SŠ	4. raz. SŠ	završio SŠ	
	1 (0,2%)	82 (18,1%)	125 (27,5%)	120 (26,4%)	87 (19,2%)	38 (8,4%)	
VRSTA	trogodišnja	četverogodišnja		gimnazija		fakultet	
ŠKOLE	strukovna	strukovna		144 (31,7%)		1 (0,2%)	
	57 (12,6%)	223 (49,1%)					

Što se tiče glavnih obilježja njihovog treniranja, uzorak čini 47% kadeta i 53% juniora koji su se u prosjeku sa 6,4 godine (SD=1,76) uključili u neku organiziranu sportsku aktivnost, a nogomet u prosjeku treniraju 9,3 godine (SD=2,59).

5.2. Instrumentarij

U originalnom istraživanju korišten je sveobuhvatni anketni upitnik s više instrumenata i skala, a za svrhu ovog rada fokus će biti stavljen na podatke prikupljene pitanjima o općim i sociodemografskim obilježjima te trima instrumentima: Ljestvica percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha (Greblo, 2011), Podljestvica percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha (Stöber i sur., 2007) te Upitnik zastupljenosti nasilja u sportu (konstruiran za potrebe istraživanja).

Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima

Ispitanici su odgovarali na osnovna pitanja kao što su spol, dob, razred koji pohađaju, vrsta škole, a zatim na osnovna pitanja vezana uz treniranje, poput duljine treniranja nogometa, dobi prvog uključivanja u sportsku aktivnost, duljine treniranja sa sadašnjim trenerom i razine na kojoj se natječu.

Ljestvica percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha (Greblo, 2011)

Kako bi se utvrdila razina podrške koju mladi nogometaši doživljavaju od strane svojih roditelja, korištena je Ljestvica percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha. Sastoji se od šest čestica koje obuhvaćaju roditeljska ponašanja poput: „*Kad je riječ o mojem treniranju nogometa, moji roditelji smatraju da mogu napredovati u sportu kojim se bavim.*“, ili „*Roditelji me pohvale kada napredujem u sportskoj vještini*“. Rezultat se izražava ili kao prosjek odgovora na pojedinoj tvrdnji, ili kao prosjek odgovora na svim tvrdnjama. Sudionici su procjenjivali podržavajuće ponašanje svojih roditelja na skali od 1 (*uopće se ne slažem*) do 5 (*u potpunosti se slažem*), pri čemu veći rezultat upućuje na višu razinu percipirane podrške. Ljestvica je prikladna za primjenu na uzorku mladih sportaša, što je dokazala provjera metrijskih karakteristika (Greblo, 2011).

Podljestvica percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha (Stöber i sur., 2007)

Kako bi se izmjerila razina doživljenog pritiska od strane roditelja kod mladih nogometaša, korištena je Podljestvica percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha. Ona je dio Višedimenzionalnog inventara perfekcionizma u sportu (Greblo, 2011, Stöber i sur., 2007) te je prikladna za primjenu na ovom uzorku zbog valjanih metrijskih karakteristika (Greblo, 2011, Stöber i Rambow, 2007). Usmjerava se na provjeru percipirane razine pritiska za savršenstvom kroz visoka očekivanja roditelja. Sastoji se od 8 tvrdnji koje opisuju roditeljska ponašanja poput „*Kad je riječ o treniranju nogometa, moji roditelji kritiziraju sve što nije savršeno*“. Kao i kod prethodno opisanog instrumenta, sudionici su procjenjivali ponašanje svojih roditelja na skali od 1 (*uopće se ne slažem*) do 5 (*u potpunosti se slažem*), a viši rezultat na pojedinoj čestici te na ukupnoj ljestvici upućuje na višu razinu percipiranog roditeljskog pritiska.

Upitnik zastupljenosti nasilja u sportu

Upitnik zastupljenosti nasilja u sportu konstruiran je za potrebe istraživanja. Dio instrumenta korišten u ovom radu odnosi se na procjenu roditeljskog nasilnog ponašanja prema djetetu i prema treneru. Mladi su nogometaši procjenjivali a) jesu li sami doživjeli određeni oblik nasilnog ponašanja, b) jesu li bili prisutni kad se drugima to događalo i c) jesu li čuli od pouzdane osobe da se to događa, na skali od 1 (*nikad*) do 3 (*često*).

Upitnik roditeljskog nasilnog ponašanja prema djetetu sastoji se od devet čestica (npr. „*Roditelj se prema djetetu zbog nogometa ponašao tako da ga je prisiljavao na dodatne treninge.*” ili „*...lakše udario*”). Slično tome, dio upitnika koji mjeri roditeljsko nasilno ponašanje prema treneru obuhvaća osam tvrdnji poput „*Roditelj se zbog nogometa prema treneru ponašao tako da ga je omalovažavao.*” ili „*...prigovarao zbog metode treninga*”). Rezultat na upitniku se interpretira analizom svake zasebne čestice.

5.3. Postupak provedbe istraživanja

Ovo istraživanje dio je istraživačkog projekta „Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području grada Zagreba“ koji se provodio na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom izv.prof.dr.sc. Nevena Ricijaša. Kao što je ranije navedeno, istraživanje je provedeno tijekom studenog i prosinca 2015. godine, a obuhvatilo je 454 mlada nogometaša i 31 trenera iz 14 nogometnih klubova na području grada Zagreba. Sudionici su upitnike ispunjavali po principu *papir-olovka* te je samo ispunjavanje trajalo oko 25 minuta za sportaše te 15 minuta za trenere. Upitnike su ispunjavali u prostorijama kluba, a usmeno su bili informirani o glavnim ciljevima istraživanja te obaviješteni o tome da mogu odustati u bilo kojem trenutku. Prilikom provedbe istraživanja poštivao se Etički kodeks istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003).

5.4. Metode obrade podataka

Prilikom obrade podataka korištene su deskriptivne metode (aritmetička sredina, standardna devijacija, frekvencije) te analiza varijance (ANOVA).

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

6.1. Roditeljska podrška za ostvarenje sportskog uspjeha

Kao što je u opisu instrumentarija i navedeno, doživljaj roditeljske podrške mjeren je Ljestvicom percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha (Greblo, 2011). Iz Tablice 2 vidljivo je da je prosječni rezultat na svakoj tvrdnji viši od 4, a ukupni prosječni rezultat na Ljestvici 4,24 (SD=0,798). Uzevši u obzir tako visoke prosječne vrijednosti odgovora, može se zaključiti da sudionici doživljavaju visoku razinu podrške. Pogledamo li frekvencije odgovora na pojedinim tvrdnjama, vidimo da primjerice 85% sudionika izjavljuje da ih roditelji pohvale kad napreduju sportu, 83,3% da roditelji cijene njihovu dobru izvedbu i u slučaju poraza, a 83,2% da su im roditelji podrška na putu ostvarenja ciljeva. Također, iz Tablice 2 vidi se da na svakoj čestici prevladavaju odgovori *u potpunosti se slažem* pa se tako otprilike polovica sudionika u potpunosti slaže sa svim tvrdnjama na Ljestvici. Na primjer, više od 55 % ispitanika u potpunosti se slaže s tvrdnjama „*Moji roditelji su mi podrška na putu ostvarenja visokih ciljeva*“, „*Moji roditelji me pohvale kada napredujem u sportskoj vještini*“ te „*Moji roditelji cijene moju dobru izvedbu i u slučaju poraza*“. Od svih tvrdnji, sudionici se najmanje slažu s tvrdnjom da njihovi roditelji vjeruju da mogu postići veliki uspjeh (75,3%), no i na toj je tvrdnji učestalost pozitivnih odgovora visoka.

Tablica 2. Prikaz frekvencija i prosječnih vrijednosti odgovora na pojedinoj tvrdnji te prosječna vrijednost svih odgovora na Ljestvici percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha (Greblo, 2011) (N=419)

Moji roditelji...		uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem niti se ne slažem	uglavnom se slažem	u potpunosti se slažem	prosječni rezultat na čestici (M)
1. vjeruju da mogu postići veliki uspjeh	N	14	22	70	121	203	4,11 SD=1,060
	%	3,3	5,1	16,3	28,1	47,2	
2. potiču me na ostvarenje visokih standarda postignuća	N	11	18	65	137	199	4,15 SD=0,996
	%	2,6	4,2	15,1	31,9	46,3	

3. smatraju da mogu napredovati u sportu kojim se bavim	N	7	21	52	138	209	4,22
	%	1,6	4,9	12,2	32,3	48,9	SD=0,954
4. su mi podrška na putu ostvarenja visokih ciljeva	N	4	14	54	120	237	4,33
	%	0,9	3,3	12,6	28	55,2	SD=0,885
5. pohvale me kada napredujem u sportskoj vještini	N	6	19	39	123	240	4,34
	%	1,4	4,4	9,1	28,8	56,2	SD=0,919
6. cijene moju dobru izvedbu i u slučaju poraza	N	10	19	42	115	240	4,31
	%	2,3	4,5	9,9	27	56,3	SD=0,980
ukupni prosječni rezultat na ljestvici percipirane podrške							
M=4,24 SD=0,798							

Kad se uzme u obzir visok prosječni rezultat na cijeloj Ljestvici, izražena učestalost slaganja s tvrdnjama te činjenica da se otprilike polovica sudionika u potpunosti slaže sa svim tvrdnjama koje opisuju roditeljsku podršku, može se zaključiti da je doživljena razina roditeljske podrške izrazito visoka i da se prvi dio prve hipoteze može prihvatiti tj. da mladi nogometaši u velikoj mjeri doživljavaju podršku od strane svojih roditelja.

6.2. Doživljaj pritiska od strane roditelja

Kao što je ranije opisano, pritisak roditelja mjereno je Podljestvicom percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha (Stöber i sur., 2007) kroz osam tvrdnji. Pritisak roditelja najčešće obuhvaća roditeljska ponašanja koja djeca i mladi doživljavaju kroz visoka ili čak nedostižna očekivanja (Leff i Hoyle, 1995), a Podljestvica korištena u ovom istraživanju usmjerava se upravo na visoka roditeljska očekivanja.

Tablica 3. Prikaz frekvencija i prosječnih vrijednosti odgovora na pojedinoj tvrdnji te prosječna vrijednost svih odgovora na Podljestvici percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha (Stöber i sur., 2007) (N=407)

Moji roditelji...		uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem, niti se ne slažem	uglavnom se slažem	u potpunost i se slažem	prosječni rezultat na čestici (M)
1. očekuju da moja izvedba bude savršena.	N	82	91	94	87	67	2,92
	%	19,5	21,6	22,3	20,7	15,9	SD=1,355
2. kritiziraju sve što nije savršeno.	N	133	81	101	68	44	2,55
	%	31,1	19	23,7	15,9	10,3	SD=1,346
3. su nezadovoljni ukoliko moja izvedba nije vrhunska.	N	135	100	85	66	39	2,47
	%	31,8	23,5	20	15,5	9,2	SD=1,323
4. očekuju da budem savršen.	N	139	82	102	48	59	2,55
	%	32,2	19,1	23,7	11,2	13,7	SD=1,395
5. od mene zahtijevaju isključivo savršenstvo	N	171	76	91	56	36	2,33
	%	39,8	17,7	21,2	13	8,4	SD=1,335
6. pred mene postavljaju izrazito visoke ciljeve	N	135	80	98	73	39	2,53
	%	31,8	18,8	23,1	17,2	9,2	SD=1,335
7. mi postavljaju izrazito visoke ciljeve.	N	132	80	99	74	44	2,58
	%	30,8	18,6	23,1	17,2	10,3	SD=1,351
8. su razočarani ukoliko moja izvedba nije savršena.	N	147	88	88	69	38	2,45
	%	34,2	20,5	20,5	16	8,8	SD=1,337
ukupni prosječni rezultat na podljestvici percipiranog pritiska M=2,548 SD=1,146							

Iz Tablice 3 vidljivo je da je na prvoj čestici (*Moji roditelji očekuju da moja izvedba bude savršena.*) prosječan rezultat najviši te više od trećine sudionika izjavljuje da se uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom. Kod ostalih tvrdnji prosječni su rezultati slični, raspodjela frekvencija odgovora prati sličan trend, ali su vrijednosti na tvrdnjama koje označavaju slaganje zamjetno niže. Isto tako, promatrajući odgovore za svaku ostalu, vidi se kako na svakoj tvrdnji zasebno otprilike četvrtina sudionika iskazuje kako se uglavnom ili u potpunosti slažu s tvrdnjom. Primjerice, 26,2% njih se slaže s tvrdnjom da njihovi roditelji kritiziraju sve što nije savršeno, 26,4% ih smatra da njihovi roditelji očekuju da budu savršeni, a 27,5% govore o tome kako roditelji pred njih postavljaju izrazito visoke ciljeve. Najmanje sudionika (21,4 %) se slaže s tvrdnjom „*Moji roditelji od mene zahtijevaju isključivo savršenstvo*“, no niti taj postotak nije zanemariv te ne odskake mnogo od ostalih rezultata.

S druge strane, prema prosječnim vrijednostima na pojedinim česticama, ali i ukupnim prosječnim rezultatom na Podljestvici ($M=2,548$), može se zaključiti kako je određena razina roditeljskog pritiska prisutna, no nije pretjerano izražena. Drugim riječima, može se reći da mladi nogometaši na području grada Zagreba ne doživljavaju u velikoj mjeri pritisak za ostvarenje sportskog uspjeha vidljiv kroz visoka roditeljska očekivanja, ali razina percipiranog pritiska nije beznačajna, stoga se postavljena hipoteza može djelomično prihvatiti.

6.3. Percepcija nasilnog ponašanja roditelja prema djeci

Jedan dio istraživanja obuhvatio je doživljaj nasilnog ponašanja roditelja prema djeci. Mladi su nogometaši izvještavali o tome u kojoj se mjeri određeni oblik nasilnog ponašanja roditelja dogodio njima, jesu li bili prisutni kada se to događalo drugima te jesu li čuli od pouzdane osobe da se to događa. Njihov zadatak bio je procijeniti učestalost takvog ponašanja (0 – nikad, 1 – rijetko, 2 – ponekad i 3 – često).

Tablica 4. Prikaz učestalosti pojedinih odgovora na Upitniku nasilnog ponašanja – roditelj prema djetetu (N=454)

Roditelj se zbog nogometa prema djetetu ponašao tako da je...	nikad (%)	rijetko (%)	ponekad (%)	često (%)
1. vikao	62,7	20,8	9,3	7,2
2. omalovažavao	82,7	10,3	5,6	1,3
3. vrijeđao	83,4	9,9	5,4	1,3
4. prijetio	92,3	5,0	1,8	0,9
5. psovao	66	8	19,5	9,2
6. lakše udario	93,5	4,9	1,1	0,4
7. teže udario	96,4	1,8	1,6	0,2
8. prisiljavao na dodatne treninge	80,9	11,4	5,4	2,2
9. uvodio zabrane zbog sportskog neuspjeha	86,7	9,0	3,4	0,9

Općenito, kao što je vidljivo prema podacima iz Tablice 4, možemo zaključiti da sudionici većinom izjavljuju da se navedeni oblici nasilnog ponašanja roditelja nisu nikada dogodili ili da se događaju rijetko. Tako 96,4% sudionika nije nikada doživjelo da ih je roditelj teže udario zbog nogometa, 93,5% izjavljuje da ih roditelji nisu nikada lakše udarili zbog nogometa, a 92,3% da roditelji nisu nikada prijetili zbog nogometa. Iz tablice je vidljivo i da velika većina sudionika nije doživjela ostale oblike nasilnog ponašanja, poput prisiljavanja na dodatne treninge, zabrana zbog sportskog neuspjeha ili omalovažavanja. S druge strane, kad se radi o vikanju i psovanju, znatno manji broj sudionika navodi da nisu nikad doživjeli takvo ponašanje roditelja, a učestalost odgovora *ponekad* i *često* na tim tvrdnjama nešto je viša nego na ostalim. Primjerice, 16,5% sudionika izvještava kako su roditelji ponekad ili često vikali na njih zbog nogometa, a zabrinjava podatak da 28,7% sudionika izjavljuje da su roditelji često ili ponekad psovali zbog nogometa.

Tablica 5. Prikaz učestalosti pojedinih odgovora na Upitniku nasilnog ponašanja – roditelj prema djetetu (N=454)

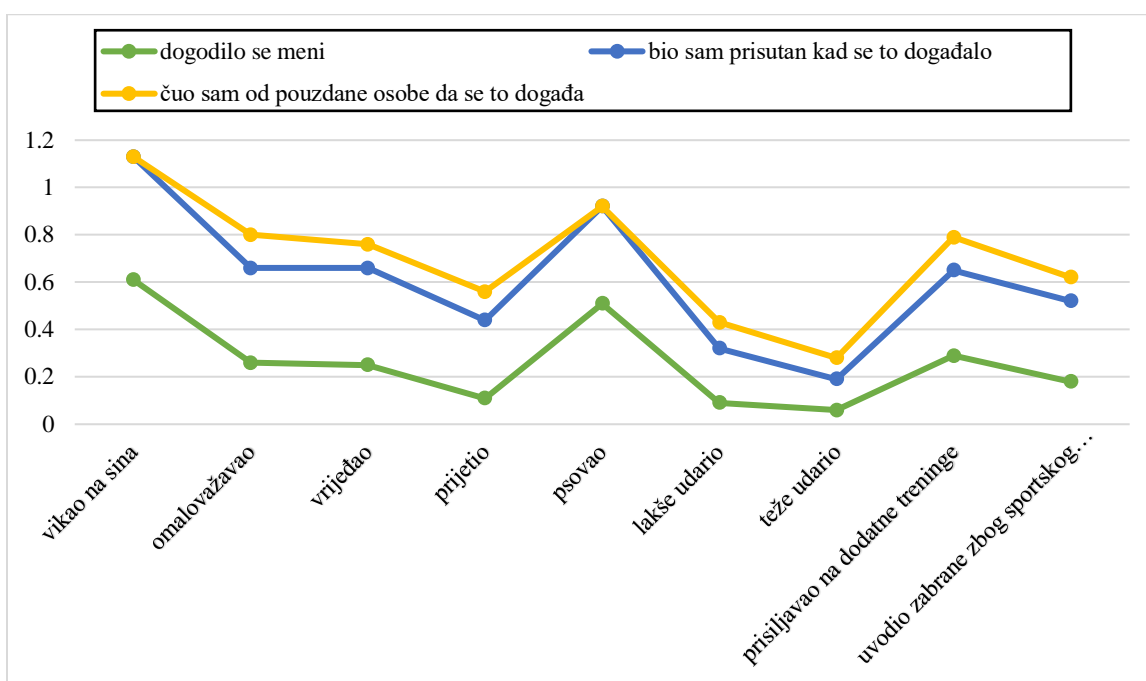
Roditelj je...		Bio sam prisutan kada se to događalo drugima				Čuo sam od pouzdane osobe da se to događa			
		nikad	rijetko	ponekad	često	nikad	rijetko	ponekad	često
1. vikao na sina	%	31,6	34,8	22,7	10,9	34,2	31,7	20,3	13,7
	N	139	153	100	48	150	139	89	60
2. omalovažavao	%	54	29,6	13,3	3,2	48,9	29,4	14,7	7
	N	239	131	59	14	216	130	65	31
3. vrijeđao	%	54,9	28,7	12,4	4,1	51,6	27,8	13,8	6,8
	N	243	127	55	18	228	123	61	30
4. prijeto	%	69,5	19	9	2,5	64,5	20,1	10,5	4,8
	N	308	84	40	11	282	88	46	21
5. psovao	%	44	28,3	19,5	8,2	45,7	25,9	18,6	9,8
	N	194	125	86	36	201	114	82	43
6. lakše udario	%	77,2	15,8	5,2	1,8	71,2	18,6	6,6	3,6
	N	342	70	23	8	314	82	29	16
7. teže udario	%	85,6	10,4	3,2	0,9	80,7	12,7	4,8	1,8
	N	379	46	14	4	355	56	21	8
8. prisiljavao na dodatne treninge	%	57,8	24,7	12,5	5	51,6	24	18,1	6,3
	N	255	109	55	22	228	106	80	28
9. uvodio zabrane zbog sportskog neuspjeha	%	66,1	19,6	10,9	3,4	62,3	19,5	12,5	5,7
	N	290	86	48	15	274	86	55	25

Podaci o tome jesu li sudionici bili prisutni kad se određeni oblik ponašanja dogodio te o tome jesu li čuli da se isto dogodilo očekivano su viši (Tablica 5). Takvi rezultati očekivani su jer ukoliko se određeno nasilno ponašanje događalo pred više sudionika, više će njih izvještavati o tome. Primjerice, ako jedan sudionik doživljava neki oblik nasilnog ponašanja pred svojim suigračima, svi prisutni mogu tvrditi da su svjedočili tom ponašanju. Isto tako, ukoliko se o određenom ponašanju priča unutar momčadi, očekivano je da će više njih izvještavati o tome da su čuli kako se takvo ponašanje dogodilo.

Iz Tablice 5 vidljivo je da velik broj sudionika tvrdi da nisu nikad svjedočili nekim oblicima nasilnog ponašanja niti čuli da se to dogodilo. Primjerice 85,6% njih nije nikad doživjelo da je roditelj teže udario dijete zbog nogometa, a 80,7% njih nije ni čulo da se to dogodilo. Slično tome, 77,2% sudionika nije nikada svjedočilo tome da je roditelj lakše udario dijete, a 71,2% nije čulo da se to ikada dogodilo. Kod tvrdnji koje se odnose na uvođenje zabrana zbog nogometa te prijetnje

roditelja, više od 60% ispitanika tvrdi da nisu bili prisutni kada se to dogodilo niti su čuli za takva ponašanja. Nešto niži, ali slični rezultati vidljivi su kod vrijeđanja, omalovažavanja te prisiljavanja na dodatne treninge.

S druge strane, kad se radi o ostalim ponašanjima navedenim u upitniku, odgovori su nešto drugačiji. Naime, otprilike trećina sudionika govori o tome da su bili prisutni ili čuli od pouzdane osobe da je roditelj vikao na sina zbog nogometa. Slični rezultati vidljivi su i kad se radi o psovanju roditelja - više od četvrtine njih tvrdi da su bili prisutni ili čuli za takvo ponašanje.

Slika 1. Grafički prikaz prosječnih odgovora u tri kategorije na tvrdnjama Upitnika zastupljenosti nasilja u sportu - roditelj prema djetetu

Na slici 1 grafički su prikazani prosječni odgovori na Upitniku, zasebno za vlastito iskustvo, situaciju u kojoj su mladi bili prisutni kad se to događalo, te za okolnost u kojoj su čuli da se takva ponašanja događaju. Promatrajući prosječne odgovore na svakoj tvrdnji, vidljivo je da sudionici u najmanjoj mjeri izvještavaju o nasilnom ponašanju koje se dogodilo njima, a najviše o nasilnom ponašanju za koje su čuli od pouzdane osobe.

Zamjetno je da se vrijednost prosječnih odgovora znatno povećava kad se radi o svjedočenju nekom obliku nasilnog ponašanja te informacijama dobivenim od drugih. Kao što je rečeno, jednom događaju u kojem je roditelj bio nasilan prema djetetu može svjedočiti više igrača te više njih može pričati o tome pa se ovakav trend može pripisati tome jer će više sudionika izvještavati o istom događaju. Također, vidljivo je kako se u sve tri kategorije najviši rezultati odnose na psovanje i vikanje roditelja te ih slijedi prisiljavanje na dodatne treninge.

6.4. Percepcija nasilnog ponašanja roditelja prema treneru

Jedan od istraživačkih ciljeva bio je utvrditi u kojoj mjeri mladi nogometaši doživljavaju nasilno ponašanje svojih roditelja prema treneru. Ranije je opisano kako se u posljednje vrijeme roditelji sve češće uključuju u sportski život djeteta te time učestalo dolaze u interakciju s trenerom. S obzirom na to da su roditelji i trener jedan od najvažnijih čimbenika prilikom ostvarenja sportskog uspjeha djeteta, potrebno je istražiti njihov odnos.

U ovom istraživanju, sudionici su trebali procijeniti u kojoj se mjeri određeni oblik nasilnog ponašanja roditelja dogodio njima, jesu li bili prisutni kada se to događalo drugima te jesu li čuli od pouzdane osobe da se to događa na skali od 0 – *nikad* do 3 – *često*.

Tablica 6. Prikaz učestalosti pojedinih odgovora na Upitniku nasilnog ponašanja – roditelj prema treneru (N=454)

Roditelj se zbog nogometa prema treneru ponašao tako da je...	nikad (%)	rijetko (%)	ponekad (%)	često (%)
1. vikao na trenera	85,7	10,7	2,9	0,7
2. omalovažavao	90,9	6,3	2,0	0,7
3. vrijeđao	90,2	7,3	1,8	0,7
4. prijetio	94,5	4,1	1,1	0,2
5. psovao	88,4	8,0	3,0	0,7
6. lakše udario	97,3	2,0	0,7	0
7. teže udario	97,3	1,6	0,9	0,2
8. prigovarao zbog metode treninga	79,5	13,0	6,4	1,1

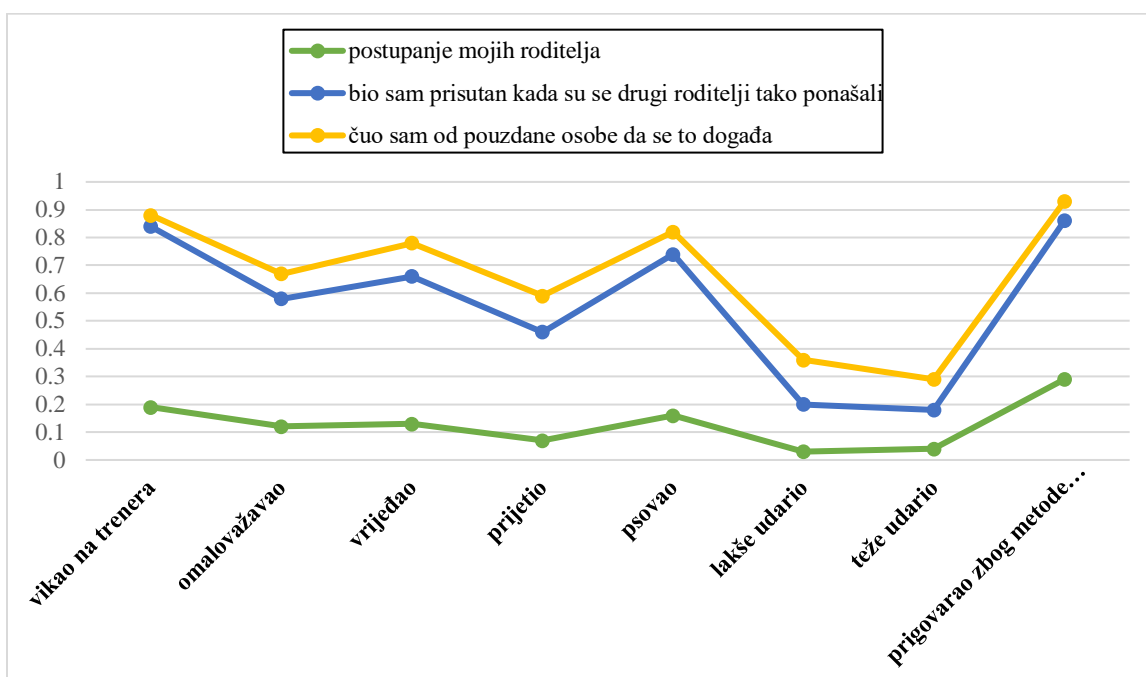
Kad se gledaju navedena ponašanja roditelja (Tablica 6), vidljivo je da većina sudionika nije nikada doživjela da su se njihovi roditelji prema treneru ponašali na navedene načine, posebice kad se radi o težim i lakšim udarcima, prijetnjama, omalovažavanju i vrijeđanju, iz čega se može zaključiti da nasilno ponašanje roditelja prema treneru nije značajno zastupljeno. Što se tiče odgovora *ponekad* i *često*, vidi se da su mladi nogometaši u najvećoj mjeri doživljavali da njihovi roditelji prigovaraju treneru zbog metode treninga (7,5% ih je odgovorilo da se to ponekad ili često događa), dok su ostala ponašanja u manjoj mjeri zastupljena. Primjerice, 3,7% sudionika navodi da su njihovi roditelji ponekad ili često psovali treneru, a 3,5% ih govori da su ponekad ili često roditelji vikali na trenera.

Tablica 7. Prikaz učestalosti pojedinih odgovora na Upitniku nasilnog ponašanja – roditelj prema treneru (N=454)

Roditelj je...		Bio sam prisutan kada su se drugi roditelji tako ponašali				Čuo sam od pouzdane osobe da se to događa			
		nikad	rijetko	ponekad	često	nikad	rijetko	ponekad	često
1. vikao na trenera	%	42,7	36,9	13,8	6,7	44	31,6	17,1	7,4
	N	186	161	60	29	191	137	74	32
2. omalovažavao	%	58,9	27,1	10,8	3,2	54,6	28	13,1	4,4
	N	257	118	47	14	238	122	57	19
3. vrijeđao	%	53,5	31,4	10,3	4,8	47,8	31,7	15,2	5,3
	N	234	137	45	21	208	138	66	23
4. prijetio	%	65,1	26,4	5,7	2,8	58,7	27,8	9,4	4,1
	N	284	115	25	12	256	121	41	18
5. psovao	%	52,1	27,1	15,4	5,5	47,9	28,3	17,1	6,7
	N	227	118	67	24	208	123	74	29
6. lakše udario	%	85,3	11	2,3	1,4	75,5	16,7	4,3	3,4
	N	372	48	10	6	330	73	19	15
7. teže udario	%	86,9	9,4	2,3	1,4	81,2	11,9	3,9	3
	N	379	41	10	6	355	52	17	13
8. prigovarao zbog metode treninga	%	49,4	24,3	16,7	9,6	46,6	24,8	17,4	11,2
	N	216	106	73	42	203	108	76	49

Kad promotrimo odgovore koje se odnose na prisustvo nasilnom ponašanju nekog roditelja prema treneru te one u kategoriji *čuo sam od pouzdane osobe da se to događa*, vidljivo je da je učestalost odgovora *ponekad* i *često* nešto veća. No, važno je napomenuti kako su i u ovom dijelu upitnika sudionici uglavnom odgovarali da nikad nisu bili prisutni kada se navedeno ponašanje dogodilo i

da nisu čuli da se dogodilo. Odgovor *nikad* najzastupljeniji je kad se radi o težim i lakšim udarcima, gdje ih nešto više od 85% odgovara da nisu nikad svjedočili takvom ponašanju roditelja, a 81,2% da nisu nikad čuli da je roditelj teže udario trenera i 75,5% da nisu nikad čuli da ga je roditelj lakše udario. Zamjetno manja zastupljenost odgovora *nikad* pojavljuje se kod tvrdnje „Roditelj je prijetio treneru“, dok su ostala ponašanja ipak u određenoj mjeri prisutna. Pa tako oko 20% sudionika tvrdi da su ponekad ili često bili prisutni kad je roditelj vikao na trenera, a kad uzmemo u obzir i odgovor *rijetko*, dobivamo podatak da je 57,4% sudionika u određenoj mjeri bilo izloženo takvom ponašanju. Slično tome, 48% sudionika svjedočilo je psovanju usmjerenom prema treneru, bilo rijetko, ponekad ili često. Kad se kumulativno promotre odgovori rijetko, ponekad i često u kategoriji *čuo sam od pouzdane osobe da se to događa*, vidi se da više od 50% sudionika govori o tome da su čuli da je roditelj psovao ili vikao na trenera. Gotovo isti postotak javlja se i kod tvrdnje da je roditelj prigovarao treneru zbog metode treninga.

Slika 2. Grafički prikaz prosječnih odgovora u tri kategorije na tvrdnjama Upitnika zastupljenosti nasilja u sportu - roditelj prema treneru

Na slici 2 prikazani su prosječni odgovori u sve tri kategorije na svim tvrdnjama u kategorijama *dogodilo se meni*, *bio sam prisutan kada su se drugi roditelji tako ponašali* i *čuo sam od pouzdane osobe da se to događa*. Iz nje se da iščitati da su vikanje, psovanje i prigovaranje zbog metode treninga najzastupljeniji oblici nasilnog ponašanja roditelja prema treneru. No, isto tako je vidljiva

i velika razlika kod većine tvrdnji između odgovora *meni se dogodilo* te onih koji se odnose na svjedočenje određenom ponašanju ili informacije dobivene od pouzdane osobe. Kao što je ranije navedeno, ova pojava može se objasniti time da će više sudionika izvještavati o istim događajima jer su bili prisutni ili su čuli da se ponašanje dogodilo.

6.5. Razlike u percipiranoj podršci i pritisku s obzirom na uspješnost momčadi

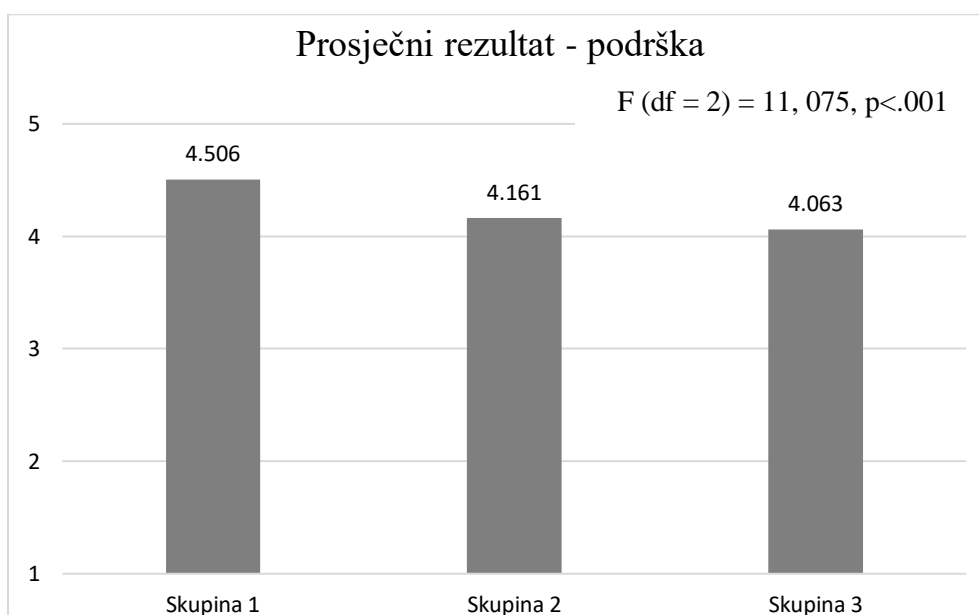
Kako bismo istražili postoje li razlike u percipiranoj podršci i pritisku s obzirom na uspješnost momčadi, bilo je potrebno klubove koji su sudjelovali u istraživanju podijeliti prema kategorijama. To je učinjeno u suradnji s Zagrebačkim nogometnim savezom prema procijenjenoj kvaliteti načina rada kluba, rezultatima, statusu seniorske momčadi i slično. Klubovi su kategorizirani u tri skupine te je važno napomenuti da ova kategorizacija ne predstavlja formalnu kategorizaciju (Ricijaš, Greblo Jurakić, Dodig Hundrić i Žnidarec Čučković, 2016). Pritom su u prvu skupinu prema navedenim kriterijima svrstani najuspješniji klubovi, a u treću najmanje uspješni.

Tablica 8. Kategorizacija klubova prema uspješnosti

1. SKUPINA N=142 (31,3%)	2. SKUPINA N=208 (45,8%)	3. SKUPINA N=104 (22,9%)
NK Dinamo	NK Rudeš	NK Jarun
NK Lokomotiva	NK Dubrava	NK Mladost
NK Zagreb	NK HAŠK	NK Tekstilac Ravnice
NK Sesvete	NK Špansko	NK Brezovica
	NK Ponikve	
	NK Trnje	

Kako bi se utvrdilo postoje li razlike, korišteni analiza varijance (ANOVA) i Scheffeov post-hoc test za utvrđivanje razlika među kategorijama. Prvo smo željeli utvrditi razlikuju li se prosječni rezultati među skupinama na Ljestvici percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha (Greblo, 2011). Rezultati provedene analize varijance pokazuju kako postoje razlike među navedenim skupinama. S ciljem utvrđivanja koje se kategorije momčadi razlikuju, proveli smo

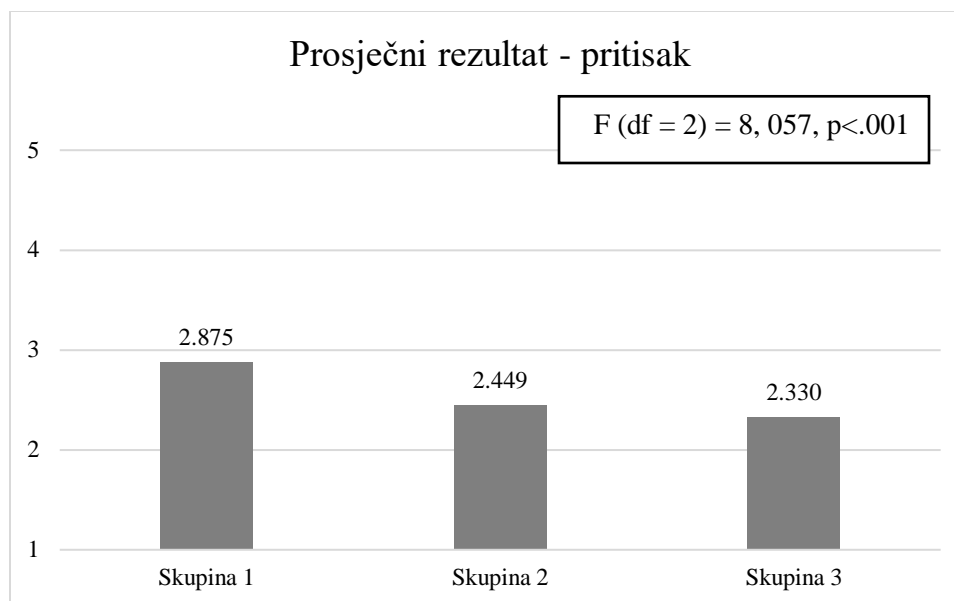
Scheffeov post-hoc test za utvrđivanje razlika. Na slici 3 vidljivo je kako su prosječni rezultati na Ljestvici percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha (Greblo, 2011) u sve tri skupine iznimno visoki pri čemu kod prve kategorije momčadi 4,506, dok je kod druge i treće skupine momčadi nešto niži. No, jesu li te razlike i statistički značajne, provjerili smo provedbom analize varijance. Razlike su utvrđene, a post-hoc test pokazao je da se prva skupina značajno razlikuje od druge ($p < .001$) te treće ($p < .001$). Dakle, sudionici iz klubova u prvoj skupini doživljavaju najvišu razinu podrške od strane roditelja u usporedbi s ostalima. Sudionici iz klubova druge i treće skupine međusobno se značajno ne razlikuju ($p = .589$).

Slika 3. Grafički prikaz razlika na Ljestvici percipirane podrške za ostvarenje sportskog uspjeha s obzirom na uspješnost momčadi (Greblo, 2011), ANOVA

Prema provedenim analizama možemo zaključiti da se hipoteza (konkretno, drugi dio prve hipoteze) o postojanju razlika među kategorijama momčadi može prihvatiti.

Nadalje, na isti način analizirani su podaci o razlikama među kategorijama na Podljestvici percipiranog roditeljskog pritiska (Stöber i sur., 2007). Rezultati provedene analize varijance pokazali su da postoji značajna razlika među skupinama (Slika 4).

Slika 4. Grafički prikaz razlike na Podljestvici percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha s obzirom na uspješnost momčadi (Stöber i sur., 2007), ANOVA

Kako bismo utvrdili koje se skupine tj. kategorije uspješnosti momčadi razlikuju, proveli smo Scheffeov post-hoc test. Kao i kod dobivenih razlika na Ljestvici podrške, doživljena razina roditeljskog pritiska u prvoj skupini statistički se značajno razlikuje od doživljene razine pritiska u drugoj ($p = .004$) te trećoj skupini ($p = .001$). Isto tako, razlika između druge i treće skupine nije značajna ($p = .684$). Dakle, prva kategorija momčadi doživljava značajno višu razinu pritiska nego druge dvije skupine.

6.6. Razlike u doživljenom nasilju prema djetetu i prema treneru s obzirom na uspješnost momčadi

Jedan od ciljeva rada je i utvrditi postoje li među skupinama različite uspješnosti razlike i kada je riječ o nasilnom ponašanju roditelja prema djetetu (Upitnik nasilnog ponašanja – roditelj prema djetetu). Kao što je vidljivo u Tablici 9, prosječni rezultat na svakoj tvrdnji manji je od 1, a na tvrdnjama koje govore o težim i lakšim udarcima roditelja i prijetnjama, posebno su niske prosječne vrijednosti te su u rasponu od 0,03 do 0,14. S druge strane, kad se radi o psovanju i vikanju roditelja, prosječni su rezultati u sve tri skupine viši nego na ostalim tvrdnjama (od 0,47

do 0,73), dakle vikanje i psovanje roditelja na dijete u većoj su mjeri zastupljeni nego druga navedena ponašanja. Nadalje, provedena je analiza varijance jer smo htjeli utvrditi postoje li razlike među skupinama momčadi podijeljenim prema uspješnosti. Analizom je utvrđeno da ne postoje značajne razlike među skupinama niti na jednoj tvrdnji.

Tablica 9. Razlike u učestalosti nasilnog ponašanja roditelja prema sportašima s obzirom na skupine (ANOVA)

Dogodilo se meni...		1. skupina	2. skupina	3. skupina	F	p
1. vikao na mene	M	0,56	0,59	0,73	1,055	,349
	SD	0,86	0,92	1,10		
2. omalovažavao	M	0,18	0,31	0,25	1,712	,182
	SD	0,52	0,69	0,61		
3. vrijeđao	M	0,28	0,26	0,18	0,887	,413
	SD	0,68	0,60	0,53		
4. prijetio	M	0,12	0,13	0,06	0,987	,373
	SD	0,49	0,46	0,27		
5. psovao	M	0,47	0,50	0,61	0,870	,420
	SD	0,79	0,80	0,96		
6. lakše udario	M	0,14	0,07	0,04	2,462	,086
	SD	0,45	0,33	0,24		
7. teže udario	M	0,07	0,06	0,03	0,491	,612
	SD	0,35	0,33	0,22		
8. prisiljavao na dodatne treninge	M	0,25	0,30	0,32	0,339	,713
	SD	0,57	0,71	0,72		
9. uvodio zabrane zbog sportskog neuspjeha	M	0,21	0,19	0,13	0,830	,437
	SD	0,52	0,55	0,46		

Isto tako, jedan od istraživačkih problema odnosio se na utvrđivanje razlike među skupinama kad se radi o nasilnom ponašanju roditelja prema treneru. U Tablici 10 prikazane su prosječne vrijednosti odgovora na svakoj tvrdnji na Upitniku nasilnog ponašanja – roditelj prema treneru.

Tablica 10. Razlike u učestalosti nasilnog ponašanja roditelja prema trenerima s obzirom na skupine (ANOVA)

Dogodilo se meni...		1. skupina	2. skupina	3. skupina	F (df=2)	p
1. vikao na trenera	M	0,18	0,18	0,22	0,297	,743
	SD	0,48	0,46	0,59		
2. omalovažavao	M	0,15	0,12	0,10	0,323	,724
	SD	0,46	0,43	0,41		
3. vrijeđao	M	0,17	0,11	0,11	0,781	,459
	SD	0,55	0,37	0,37		
4. prijeto	M	0,09	0,06	0,05	0,645	,525
	SD	0,38	0,31	0,22		
5. psovao	M	0,12	0,14	0,24	1,877	,154
	SD	0,41	0,41	0,66		
6. lakše udario	M	0,07	0,02	0,01	2,307	,101
	SD	0,30	0,18	0,10		
7. teže udario	M	0,07	0,04	0,01	1,270	,282
	SD	0,32	0,28	0,10		
8. prigovarao zbog metode treninga	M	0,26	0,29	0,34	0,44	,645
	SD	0,64	0,62	0,64		

Iz tablice se vidi da su u svim skupinama na tvrdnjama *Roditelj je lakše udario trenera, roditelj je teže udario trenera* te *roditelj je prijeto treneru* izrazito niski prosječni rezultati (ispod 0,10). Najviši rezultati u svim skupinama odnose se na tvrdnju *Roditelj je prigovarao zbog metode treninga*, gdje su prosječni rezultati 0,26, 0,29 i 0,34. Općenito, prosječni rezultati na svim tvrdnjama ne prelaze 0,35 što upućuje na relativno nisku zastupljenost nasilja roditelja prema treneru u svim skupinama. Za utvrđivanje razlika među skupinama, provedena je Analiza varijance te je dobiveno kako ne postoje razlike među promatranim skupinama.

7. RASPRAVA

Prvi istraživački problem ovog rada bio je utvrditi u kojoj mjeri i na koji način mladi nogometaši doživljavaju podršku od strane svojih roditelja. Prema dosadašnjim istraživanjima roditeljske podrške djeci i mladima koji se bave sportom u Hrvatskoj (Matković, Prot i Bosnar, 2003; Bosnar i Turkalj, 2011), razina roditeljske podrške izrazito je visoka, stoga je pretpostavljeno kako će i sudionici ovog istraživanja doživljavati visoku razinu podrške roditelja. To je i potvrđeno, te je rezultat koji govori u prilog visokoj razini roditeljske podrške u skladu s dosadašnjim nalazima. Ranije je spomenuto kako je visoka razina roditeljske podrške u sportu pozitivno povezana s većom motivacijom za bavljenje sportom i višom razinom ukupnog zadovoljstva životom (Woolger i Power, 1993), pozitivnijom procjenom vlastitih sposobnosti (Brustad, 1993) te nižom razinom stresa u interpersonalnim odnosima u timu (VanYperen, 1995) pa ovakvi rezultati upućuju na to da roditelji mladih nogometaša na području grada Zagreba svojom podrškom donose brojne dobrobiti u sportskom životu djeteta. Drugi dio problema odnosio se na utvrđivanje razlika u skupinama momčadi podijeljenima prema uspješnosti. Rezultati pokazuju kako skupina najuspješnijih momčadi doživljava značajno više podrške roditelja u odnosu na druge dvije skupine.

Drugi istraživački problem odnosio se na utvrđivanje mjere i načina na koji mladi nogometaši doživljavaju roditeljski pritisak. Ranije je navedeno kako je pritisak roditelja na mlade sportaše povezan s brojnim negativnim posljedicama kao što su smanjena motivacija i uživanje u sportu (Sánchez-Miguel i sur., 2013) te smanjeno zadovoljstvo kvalitetom života (Glibo i Barišić, 2017), a pozitivno je povezan s višom razinom neadaptivnog perfekcionizma (Ommundsen i sur., 2006). Rezultati ovog istraživanja pokazuju kako je kod mladih na području grada Zagreba određena razina pritiska prisutna, no nije posebno izražena. Konkretno, prosječni rezultat na Podljestvici percipiranog pritiska za ostvarenje sportskog uspjeha (Stöber i sur., 2007) kreće se oko srednjih vrijednosti prema onim nižim. Ovakvi rezultati mogu se objasniti kroz razinu uključenosti roditelja. Kao što su Bosnar i Turkalj (2011) navele u svom radu, nogomet se uglavnom doživljava kao rekreativna i povremena aktivnost jer se izrazito velik broj mladih uključuje u razne nogometne klubove. Stoga se može reći da shvaćanje nogometa kao usputne aktivnosti dovodi do relativno niskih očekivanja pa se moglo pretpostaviti kako je i razina pritiska niska. Ovom objašnjenju ide u prilog i rezultat da je u skupini najuspješnijih momčadi razina pritiska značajno viša nego u

ostalim skupinama. Pošto je utvrđivanjem razlika među skupinama podijeljenima prema uspješnosti dobiveno da sudionici iz najuspješnije skupine momčadi doživljavaju značajno višu razinu i podrške i pritiska u odnosu na ostale, možemo reći da je u toj skupini uključenost roditelja najveća. Teorija napretka u sportu koju predlaže Côté (1999) govori o uključenosti roditelja u različitim fazama napretka djeteta u sportskom profesionalnom smislu. Prema teoriji napretka, uključenost roditelja u sportski život djeteta povećava se s napretkom djeteta u sportu. Navodi da profesionalizacija te napredak podrazumijevaju ulaganje velike količine vremena pa je podrška i pomoć roditelja u tom razdoblju neophodna. Može se pretpostaviti kako veća uključenost roditelja uzrokuje veću podršku, ali i veći pritisak na dijete. Stoga su rezultati dobiveni ovim istraživanjem u skladu s opisanom teorijom.

Dobiveni rezultati mogu se promatrati s dva gledišta. Prvo, visoku razinu roditeljskog pritiska i podrške u uspješnim klubovima možemo objasniti razinom ozbiljnosti bavljenja sportom. Pretpostavlja se da će mlada osoba koja je ozbiljnije, nerijetko i profesionalno uključena u treniranje nogometa, doživljavati višu razinu podrške i pritiska jer se samo bavljenje sportom u tom slučaju usmjerava na ostvarenje visokih rezultata i težnju prema izgradnji uspješne karijere. S druge strane, igranje u manje uspješnim klubovima često se percipira kao hobi ili kao usputna aktivnost. Stoga je očekivano da roditelji igrača iz manje uspješnih klubova neće u velikoj mjeri treniranje svog djeteta shvaćati ozbiljno pa će razina podrške i pritiska biti niža.

Drugo objašnjenje odnosi se na čimbenike koji dovode do uspjeha u sportu. Iz ranije opisanog istraživanja Holta i Dunna (2004), obitelj je jedan od najvažnijih okolinskih čimbenika koji stvara uspješne nogometaše. Na primjer, sudionici istraživanja tih autora (mladi profesionalni nogometaši) govore o tome da su njihovi roditelji imali značajnu ulogu prilikom ostvarenja uspjeha kroz pružanje emocionalne podrške, savjeta i financijske potpore. Isto tako, navode i kako su im visoka očekivanja roditelja i zahtijevanje potpune posvećenosti sportu pomogli prilikom stvaranja otpornosti na pritiske. Uzimajući u obzir navedeno, kad bismo visoku razinu roditeljske podrške i pritiska promatrali kao čimbenike koji pridonose uspjehu mlade osobe, njihova veća zastupljenost u prvoj skupini momčadi ne iznenađuje.

Sljedeći istraživački problem bio je utvrditi u kojoj mjeri i na koji način mladi nogometaši doživljavaju nasilno ponašanje roditelja. Dobiveni rezultati pokazali su kako sudionici uglavnom ne doživljavaju nasilno ponašanje roditelja te da su nasilna ponašanja rijetkost. Nešto viši rezultati dobiveni su kad se radi o psovanju i vikanju roditelja. Također, kad se uzmu u obzir rezultati koji

govore o svjedočenju nekom obliku nasilja ili informacije dobivene od pouzdane osobe, vidljivo je da su neka ponašanja roditelja ipak u većoj mjeri prisutna. Kad se općenito gledaju svi odgovori, najprisutniji oblici nasilnog ponašanja roditelja su vikanje, psovanje te prisiljavanje na dodatne treninge. Ovakav trend ukazuje na to da su određena štetna ponašanja roditelja u značajnoj mjeri zastupljena te ovakvi podaci govore i o svojevrsnoj normalizaciji nasilnog ponašanja (Ricijaš i sur., 2016). No, važno je naglasiti podatak kako ipak većina sudionika nije doživjela nasilno ponašanje roditelja što svakako ohrabruje.

Nadalje, još jedan od ciljeva istraživanja bio je utvrditi razlike u doživljenom nasilnom ponašanju roditelja s obzirom na uspješnost momčadi pri čemu je postavljena hipoteza da će doživljena nasilna ponašanja roditelja biti najzastupljenija u skupini najuspješnijih momčadi. Pritom se hipoteza temeljila na pretpostavci da će roditelji koji su više uključeni u sportski život djeteta, koji imaju visoka očekivanja te koji visoko vrednuju uspjeh djeteta, u većoj mjeri manifestirati agresivna ponašanja. Kad smo ispitali razlike u nasilnom ponašanju roditelja u različitim skupinama momčadi, dobiveno je da nema značajne razlike među skupinama. Jedno od objašnjenja ovakvih rezultata mogla bi biti činjenica da su, iako je ponekad teško odrediti granicu između pritiska i nasilnog ponašanja, u ovom istraživanju mjereni vrlo specifični i konkretni oblici nasilnog ponašanja, poput udaraca, vrijeđanja, omalovažavanja, prijetnji, psovanja i slično. Pritisak koji proizlazi iz visokih očekivanja vjerojatnije se manifestira kroz neka suptilnija negativna ponašanja roditelja. Isto tako, ako uzmemo u obzir teoriju koja govori o tome da su neprilagođene reakcije roditelja u sportu uvjetovane njihovim ranijim iskustvima, može se reći da nasilno ponašanje roditelja ovisi o nekim drugim čimbenicima te nije vezano za razinu uspješnosti.

Istražujući prisutnost nasilnog ponašanja roditelja, u ovom radu ispitaao se i doživljaj roditeljskog nasilnog ponašanja prema treneru. Utvrđeno je da mladi nogometaši nisu u značajnoj mjeri doživjeli da se roditelj nasilno ili agresivno ponašao prema treneru. Najzastupljeniji oblik neprilagođenog ponašanja odnosio se na prigovaraje treneru zbog metode treninga. Kad je ispitano u kojoj su mjeri prisustvovali ili čuli da se određeno ponašanje dogodilo, sudionici su izdvojili psovanje i vikanje na trenera te prigovaraje zbog metode treninga. Ranija istraživanja ovog odnosa uglavnom su se usmjeravala na istraživanje cjelokupnog roditeljskog ponašanja na utakmicama, gdje su isto tako izdvojeni agresivni komentari usmjereni na dijete, momčad ili trenera (Omli i LaVoi, 2012). Ovakvi rezultati mogu se objasniti percepcijom važnosti trenera.

Relativno niska zastupljenost nasilnog ponašanja roditelja prema treneru može biti pokazatelj toga da roditelji poštuju trenere svoje djece i prihvaćaju važnost uloge trenera. Kao što su i Jowett i Timson-Katchis (2005) zaključile, roditelji mogu prepoznati poseban odnos između djeteta i trenera koji se stvara s vremenom. S druge strane, zastupljenost lakših oblika nasilnog ponašanja pokazuje kako u nekim trenucima ipak dolazi do konflikta te određeni broj roditelja svoje nezadovoljstvo otvoreno pokazuje. Kad su ispitane razlike u nasilnom ponašanju roditelja prema treneru s obzirom na uspješnost momčadi, utvrđeno je kako se ponašanje roditelja u različitim skupinama značajno ne razlikuje. Uzimajući u obzir uzroke negativnog ponašanja roditelja prema treneru koji su u velikoj mjeri ovisni o samoj ličnosti roditelja te u određenoj mjeri i o trenerovom stilu vođenja momčadi, može se reći da je očekivano kako uspješnost momčadi djeteta neće biti značajan čimbenik prilikom proučavanja nasilnog ponašanja roditelja prema treneru. Također, kao što je ranije objašnjeno, ispitana ponašanja nisu u velikoj mjeri zastupljena pa nepostojanje razlike među skupinama ne iznenađuje. Važno je spomenuti i da su ovim istraživanjem mjereni vidljivi oblici nasilnog ponašanja, stoga bi bilo zanimljivo istražiti vrše li roditelji pritisak na trenere nekim suptilnijim načinom.

Nasilno ponašanje roditelja prema djeci i prema trenerima uvelike ovisi o ličnosti roditelja te je vjerojatno da će se roditelj koji manifestira nasilno ponašanje prema treneru na sličan način ponašati i prema djetetu. Ranije je objašnjena podjela koju su predložili Omli i Wiese-Bjornstal (2011; prema Holt i Knight, 2014), gdje su roditelji podijeljeni na različite tipove. Treći tip odnosi se na roditelje koji manifestiraju agresivno ponašanje te su pretjerano angažirani, dok bi njihova svojevrsna suprotnost bio prvi tip roditelja – podržavajući roditelji. Pošto je ovim, ali i prijašnjim istraživanjima utvrđeno da je razina roditeljske podrške kod mladih sportaša u Hrvatskoj visoka, razumno je bilo pretpostaviti da se veći broj roditelja može svrstati u prvi tip, dok bi agresivni tip roditelja bio u manjoj mjeri zastupljen, što potvrđuju ovakvi rezultati.

8. ZAKLJUČAK

Sportska aktivnost neophodan je dio zdravog rasta i razvoja svakog djeteta, a način i intenzitet uključivanja u sportske aktivnosti ovisi o brojnim čimbenicima. Jedan od važnijih svakako su roditelji, čija je zadaća osigurati potrebne resurse kako bi se svako dijete prema vlastitim mogućnostima i željama moglo uključiti u bavljenje sportom. Kad se govori o odabiru prikladnog sporta, činjenica je da se u neke sportove lakše uključiti zbog njihove lakše dostupnosti, ali i popularnosti. Nogomet je danas jedna od najraširenijih sportskih igara u svijetu, a svjedoci smo tome da je i u Hrvatskoj nogometna kultura iznimno razvijena. Zbog toga se velik broj djece i mladih na razne načine uključuje u ovu igru, a posebno je to slučaj kad se radi o dječacima. Stoga je glavni cilj ovog rada bio istražiti neka roditeljska ponašanja u nogometu mladih.

S obzirom da roditelji imaju ključnu ulogu u sportskom životu djece i mladih, potrebno je bilo utvrditi u kojoj mjeri i na koji način oni utječu na procese koji su dio sportskog života djeteta. Jasno je kako su roditelji neizostavan dio svake aktivnosti djece, posebno kad se radi o mlađoj djeci, a njihovo ponašanje može u velikoj mjeri unaprijediti ili narušiti kvalitetu sportskog života. U ovom radu fokus je stavljen na doživljaj roditeljske podrške, pritiska i nasilnog ponašanja za ostvarivanje sportskog uspjeha kod mladih nogometaša na području grada Zagreba te su dobiveni zanimljivi rezultati koji mogu produbiti postojeća znanja o ulozi roditelja u sportu. Do sad se nekoliko istraživanja u Hrvatskoj bavilo ponašanjem roditelja u sportu djece i mladih, a ovo je istraživanje potvrdilo određene postojeće rezultate te se došlo do nekih novih spoznaja. Isto tako, važno je napomenuti da je ovo prvo istraživanje koje se usmjerilo isključivo na nogometaše u gradu Zagrebu koji treniraju u klubovima te uključilo i trenere kao važne čimbenike. Trokut dijete–roditelj–trener iznimno je zanimljivo područje istraživanja zbog kompleksnosti svakog od tih odnosa zasebno te klime koja se stvara komunikacijom svih članova trijade. Do sada je vrlo malo istraživanja bavilo ovom tematikom, a ovaj rad na neki je način donio nove spoznaje u ovom području.

Prvo, potvrđeno je kako mladi sportaši u Hrvatskoj doživljavaju visoku razinu podrške roditelja te dobiveno da je doživljena razina roditeljskog pritiska umjereno prisutna. Također, dobiveno je da mladi nogometaši iz najuspješnijih momčadi doživljavaju u značajnoj mjeri višu razinu podrške i pritiska za ostvarivanje sportskog uspjeha. Ovakav podatak ne čudi, pošto se kod uspješnijih momčadi javlja profesionalizacija u igri, a sama uključenost u sportsku aktivnost na višoj je razini.

Kad se ispitaio doživljaj zastupljenosti nasilnog ponašanja roditelja prema djeci i prema treneru, utvrđeno je kako većina nasilnih ponašanja nije u velikoj mjeri zastupljena, no određeni oblici ipak jesu prisutni. Posebno kad se radi o psovanju i vikanju na dijete, mladi nogometaši izvještavaju u nešto većoj mjeri o svjedočenju takvom ponašanju roditelja ili govore da su čuli za takvo ponašanje. Slični podaci dobiveni su kad govorimo o roditeljskom ponašanju prema treneru. Naime, rezultati su pokazali da su najzastupljenija nasilna ponašanja roditelja prema treneru vikanje, psovanje te prigovaranje zbog metode treninga.

Rezultati ovog istraživanja od velikog su značaja jer mogu poslužiti kao temelj za unaprjeđenje uloge roditelja u sportu djece i mladih i osmišljavanje raznih edukacija te radionica za roditelje. Isto tako, dobiveni podaci pružaju jasnu sliku o tome na koji način mladi nogometaši doživljavaju svoje roditelje i koji su mogući putevi za jačanje odnosa roditelja, djece i trenera.

9. POPIS LITERATURE

1. Ajduković, M., Kolesarić, V. (2003). Etički kodeks istraživanja s djecom. Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske, Hrvatski zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
2. Amado, D., Sánchez-Oliva, D., González-Ponce, I., Pulido-González, J. J., Sánchez-Miguel, P. A. (2015). Incidence of parental support and pressure on their children's motivational processes towards sport practice regarding gender. *PloS one*, 10 (6).
3. Babkes, M. L., Weiss, M. R. (1999). Parental influence on children's cognitive and affective responses to competitive soccer participation. *Pediatric Exercise Science*, 11 (1), 44-62.
4. Badrić, M., Prskalo, I., Matijević, M. (2015). Aktivnosti u slobodnom vremenu učenika osnovne škole. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 17 (2). „(doi: 10.15516/cje.v17i2.1630)“.
5. Bass, D. (2008). The coach-parent-athlete triangle: an investigation in age group swimming (doktorska disertacija). Loughborough University, Leicestershire, UK.
6. Bobić, G., Trošt, T. i Jurakić, D. (2008). Interes osnovnoškolaca za bavljenje sportsko-rekreacijskim aktivnostima. U: M. Andrijašević (ur.), Zbornik radova međunarodne znanstveno-stručne konferencije. Kineziološka rekreacija i kvaliteta života (str. 77-85). Zagreb, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
7. Bosnar, K., Turkalj, I. (2011). Roditeljska potpora dječacima u individualnim i ekipnim sportovima. U I. Prskalo i D. Novak (ur.), Zbornik radova 6. kongresa FIEP-a Europe. Tjelesna i zdravstvena kultura u 21. stoljeću-Kompetencije učenika (str. 82-88). Zagreb, Hrvatski kineziološki savez.
8. Brustad, R.J. (1993). Who will go out and play? Parental and psychological influences on children's attraction to physical activity. *Pediatric Science*, 5, 210-223.
9. Brustad, R. J. (1988). Affective outcomes in competitive youth sport: The influence of intrapersonal and socialization factors. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 10 (3), 307-321.
10. Bungić, M., Barić, R. (2009). Tjelesno vježbanje i neki aspekti psihološkog zdravlja. *Hrvatski sportsko-medicinski vjesnik*, 24, 65-75.
11. Côté, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *The sport psychologist*, 13 (4), 395-417.

12. Côté, J., Fraser-Thomas, J. (2007). Youth involvement in sport. *Sport psychology: A Canadian perspective*, 266-294.
13. Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J., Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for adults: informing development of a conceptual model of health through sport. *International journal of behavioral nutrition and physical activity*, 10 (1), 135.
14. Glibo, I., Barić, R. (2017). Roditeljski pritisak i kvaliteta života mladih sportaša. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53 (1), 1-12.
15. Goldstein, J. D., Iso-Ahola, S. E. (2008). Determinants of parents' sideline-rage emotions and behaviors at youth soccer games. *Journal of Applied Social Psychology*, 38 (6), 1442-1462.
16. Greblo, Z. (2012). Što se skriva iza pojma "perfekcionizam"? Povijest proučavanja i pregled različitih konceptualizacija perfekcionizma. *Psihologijske teme*, 21(1), 195-212.
17. Greblo, Z., Keresteš, G. (2012). Uloga roditelja u promicanju adaptivnih i neadaptivnih perfekcionističkih težnji kod darovitih sportaša. U: A. Brajša-Žganec, J. Lopžić, Z. Penezić (ur.), *20. godišnja konferencija hrvatskih psihologa - Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*, (str. 169-169). Zagreb, Hrvatsko psihološko društvo.
18. Greblo, Z., Lorger, M. (2006). Roditeljska potpora djeci u momčadskim i ostalim sportovima. U: V. Findak (ur.), *15. ljetna škola kineziologa Hrvatske*, (str. 115-120). Zagreb, Kineziološki fakultet Sveučilište u Zagrebu.
19. Greblo, Z., Gruić, I., Ohnjec, K., Segedi, I., Pedišić, Ž. (2011) Konstrukcija upitnika za procjenu percipirane legitimnosti nesportskog ponašanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 3(113), 771-792.
20. Harwood, C. G., Knight, C. J. (2015). Parenting in youth sport: A position paper on parenting expertise. *Psychology of sport and exercise*, 16, 24-35.
21. Hellstedt, J. C. (1987). The coach/parent/athlete relationship. *The Sport Psychologist*, 1 (2), 151-160.
22. Holt, N. L., Dunn, J. G. H. (2004). Grounded theory of the psychosocial competencies and environmental conditions associated with soccer success. *Journal of Applied Sport Psychology*, 16, 199-219.
23. Holt, N. L., Knight, C. J. (2014). *Parenting in youth sport: From research to practice*. London: Routledge.

24. Holt, N. L., Tamminen, K. A., Black, D. E., Sehn, Z. L., Wall, M. P. (2008). Parental involvement in competitive youth sport settings. *Psychology of sport and exercise*, 9 (5), 663-685.
25. Hoyle, R. H., Leff, S. S. (1997). The role of parental involvement in youth sport participation and performance. *Adolescence*, 32 (125), 233-244.
26. Jowett, S., Timson-Katchis, M. (2005). Social networks in sport: Parental influence on the coach-athlete relationship. *The Sport Psychologist*, 19 (3), 267-287.
27. Kanters, M. A., Bocarro, J., Casper, J. (2008). Supported or pressured? An examination of agreement among parent's and children on parent's role in youth sports. *Journal of sport behavior*, 31 (1), 64.
28. Lee, M., MacLean, S. (1997). Sources of parental pressure among age group swimmers. *European Journal of Physical Education*, 2 (2), 167-177.
29. Leff, S. S., Hoyle, R. H. (1995). Young athletes' perceptions of parental support and pressure. *Journal of youth and adolescence*, 24 (2), 187-203.
30. Lindstrom Bremer, K. (2012). Parental involvement, pressure, and support in youth sport: A narrative literature review. *Journal of Family Theory & Review*, 4 (3), 235-248.
31. Matković, S., Prot, F. i Bosnar, K. (2003). Roditeljska potpora mladim sportašima. U S. Puhak i K. Kristić (ur.), *Zbornik radova V. konferencije Alpe – Jadran*, (str. 121-127). Zagreb, Ministarstvo prosvjete i športa.
32. Merkel, D. L. (2013). Youth sport: Positive and negative impact on young athletes. *Open access journal of sports medicine*, 4, 151.
33. Metzl, J. D., Micheli, L. J. (1998). Youth Soccer: An epidemiologic perspective. *Clinics in sports medicine*, 17 (4), 663-673.
34. Omli, J., LaVoi, N. M. (2012). Emotional experiences of youth sport parents I: Anger. *Journal of Applied Sport Psychology*, 24 (1), 10-25.
35. Ommundsen, Y., Roberts, G. C., Lemyre, P. N., Miller, B. W. (2006). Parental and coach support or pressure on psychosocial outcomes of pediatric athletes in soccer. *Clinical journal of sport medicine*, 16 (6), 522-526.
36. Pate, R. R., Trost, S. G., Levin, S., Dowda, M. (2000). Sports participation and health-related behaviors among US youth. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 154 (9), 904-911.

37. Prskalo, I., Barić, A. i Badrić, M. (2010). Kineziološki sadržaji i slobodno vrijeme mladih. U: M. Andrijašević (Ur.), Zbornik radova međunarodne znanstveno-stručne konferencije (str. 65-71). Zagreb, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
38. Ricijaš, N., Greblo Jurakić, Z., Dodig Hundrić, D., Žnidarec Čučković, A. (2016). Zastupljenost nasilja i nesportskog ponašanja u nogometu mladih na području Grada Zagreba. Izvještaj o rezultatima istraživanja.
39. Ross, A. J., Mallett, C. J., Parkes, J. F. (2015). The influence of parent sport behaviours on children's development: youth coach and administrator perspectives. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 10 (4), 605-621.
40. Sánchez-Miguel, P. A., Leo, F. M., Sánchez-Oliva, D., Amado, D., García-Calvo, T. (2013). The importance of parents' behavior in their children's enjoyment and amotivation in sports. *Journal of human kinetics*, 36 (1), 169-177.
41. Schwebel, F. J., Smith, R. E., Smoll, F. L. (2016). Measurement of perceived parental success standards in sport and relations with athletes' self-esteem, performance anxiety, and achievement goal orientation: Comparing parental and coach influences. *Child Development Research*, 2016.
42. Strandbu, Å., Stefansen, K., Smette, I., Sandvik, M. R. (2017). Young People's Experiences of Parental Involvement in Youth Sport. *Sport, Education and Society*. „doi: (10.1080/13573322.2017.1323200)“.
43. Stöber, J., Rambow, A. (2007). Perfectionism in adolescent school students: Relations with motivation, achievement, and well-being. *Personality and Individual Differences*, 42(7), 1379-1389
44. Stöber, J. Otto, K., Pescheck, E., Becker, C., Stoll, O. (2007). Perfectionism and competitive anxiety in athletes: Differentiating striving for perfection and negative reactions to imperfection. *Personality and Individual Differences*, 42, 959-969.
45. Šalaj, S., Jukić, I. (2012). Zdravstveni i odgojni učinci bavljenja sportom. U M. Andrijašević, D. Jurakić (ur.), *Odgojni i zdravstveni aspekti sporta i rekreacije* (str. 21-27). Križevci, Sveučilište u Zagrebu Kineziološki Fakultet.
46. Torbarina, Z. (2011). Sport – zaštitni čimbenik u suočavanju s rizičnim ponašanjima djece i mladih. *JAHHR*, 2 (3), 55-75.

47. VanYperen, N. W. (1995). Interpersonal stress, performance level, and parental support: A longitudinal study among highly skilled young soccer players. *The Sport Psychologist, 9* (2), 225-241.
48. Wuerth, S., Lee, M. J., Alfermann, D. (2004). Parental involvement and athletes' career in youth sport. *Psychology of sport and Exercise, 5* (1), 21-33.
49. Woolger, C., Power, T. G. (1993). Parent and sport socialization: Views from the achievement literature. *Journal of Sport Behavior, 16* (3), 171-189.
50. Wolfenden, L. E., Holt, N. L. (2005). Talent development in elite junior tennis: *Perceptions of players, parents, and coaches. Journal of applied sport psychology, 17* (2), 108-126.